

1. De Heberianismo C. J. G. Neumann, Witt. 1704 hab. et 1709 rec. ib. 1705.
2. De Trinitate Platonismi vere et falso suspecta, Neumann ib. 1705.
3. D. J. F. Mayeri. Diss. de Patri Apostoli Conjugio, Witt. 1694 hab. et 1713 recus.
4. Crematissimus Evangelicus in sinu mundi aff. du. Jan. t. ib. 1705.
5. Episcopi C. J. K. Fleckingeri, Jofsa, 1712. hab. et Witt. 1712.
6. De Fide in Mediam patriarchali. D. Sebast. Schmid, Argent. ib. 1705.
7. D. J. F. Mayeri, Witt. 1695 hab. et 1713 recus.
8. De Empyssi sacrum von Theodoro Bassori, Bisp. Witt. 1702. S. A. R. ib. et Kil. 1714 rec. 1711.
9. De Confortatione angelica agonizantis, Jesu. ib. 1704 hab. et 1707 recus.
10. De descensu Christi ad inferos. D. Abraham. Calovij, Witt. 1691. hab. et 1706 recus.
11. Programma christo triumphatori secū ex 1 Petri III. 18. Witt. 1692. hab. et 1707 recus.
12. De salute trium uxorū Sath, Iobi et Pilati, D. Christ. Sonntag recus. 1690.
13. De perfractoris humana sapientia verbo ex 1 Cor II. v. 4. Altorf. 1692. hab. et 1707 recus.
14. De homini poenitentia, D. J. F. Mayeri, Witt. 1679 hab. et 1713 recus.
15. De utru potifex Romanus summam potestatem habeat; conuocandi Congressus Ecclesiastica. D. J. F. Mayeri, Witt. 1685 hab. et 1713 recus.
16. De Paulina Petri increpatione Epist. ad Galat. Cap. II. ib. 1705.
17. p. 11. 12. 13. 14. D. Andr. Quenstedt, Witt. 1687 hab. et 1711 recus.
18. D. J. F. Meyers Inuoc. Inuoc. Inuoc. in Brevi. Chalda, 1712. et 1700 recus.
19. D. J. George Neumannii Reformationis. Grundr. ad Cant. VI. 7. 8. Witt. 1705 hab. et 1711 recus.
20. D. Gottlieb Weisendorfs am Michaelis Tage vorzustellende Anweisung ib. 1705.
21. Insa und Formveränderung der Universität Giesse, Witt. 1712. ib. 1711 recus.
22. Insa und Formveränderung der Universität Giesse, Witt. 1712. ib. 1711 recus.
23. De Abrenuntiatione baptismali ex 1 Petri III. p. 21. Chladenij, Witt. 1712. ib. 1711 recus.
24. De mirabili cum filio dei Iuda Jacobi, D. Calovij, Witt. 1712. ib. 1711 recus.
25. De Albatris, Urbani Godfr. Sileri, Eccl. Thom. Lips. Diac. Witt. 1712. ib. 1711 recus.
26. De Vita et Meritis Franc. Poggij Florent. de Ernst. Thorschied Witt. 1715. ib. 1711 recus.

DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA 41.

DE
CONCVBINATV,

i. e.

Von dem unehlichen Verschlaß/

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO WILHELMO,

PRINCIPE BORVSSIÆ, MARCHIONE BRAN-
DENB. RELIQUA

AUCTORITATE ET CONSENSU ILLUSTRIS
FACULTATIS JURIDICÆ,

PRAESIDE,

DN. CHRISTIANO THOMASIO,

Jcto &c. FACULTATIS JURIDICÆ
h. t. DECANO,

PRO LICENTIA

Summisque in utroque Jure honoribus, ac privilegiis
more Majorum legitime consequendis,

IN AUDITORIO MAJORI

Ad D. VIII. April. ANNO M. DCCXIII.

horis ante & pomeridianis,

publico eruditorum examini submittit

ERHARDVS JULIVS Kiechel/

Ulmensis

ANNO M D C C XIII.

DISSERTATIO IN UNIVERSALIS JURISPRUDENTIA

DE

CONCERNANTIA

DEI IN UNIVERSALIS JURISPRUDENTIA

RECTORIS MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPIS AC DOMINI

DOMINO

FRIDERICO WILHELMO

PRINCIPIS BOMANSIS, MARCHIONIS BRAN-

DEI, REXBOURGENSIS

ACADEMIAE ET UNIVERSITATIS ALMAE

UNIVERSITATIS ALMAE

PRÆSIDI

DR. CHRISTIANO THOMASIO

DOCTORI ET FACULTATIS JURIDICÆ

DECANO

PROLICENTIA

Summiusque in ordine juris honoribus, et privilegiis

more Majorum legitime concessendis

IN ACADEMIA ALMA

AL. D. VII. APRIL. ANNO M. DCCLIII.

scripsit et publicavit

publico consensu et in scriptis

ERHARDUS JVLIVS SIBELIUS

Magister

ANNO M. DC. CLIII.

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
CONCUBINATU.

Scopus Dissertationis, I. Methodus dicendorum. II. Concubinitus Hebraeorum ante legem licitus. III. Ejusque a matrimonio differentia genuina. IV. Ratione concubinitus post legem Mosaicam premittuntur sex prasupposita. V. Concubinitus conditio post legem Mosaicam VI. In specie intuitu libertatis dimittendi concubinas. VII. Concubinitus omnis an a Christo & Apostolis fuerit prohibitus. VIII. Concubinitus jure Gentium licitus. IX. Item & apud grecos. X. Romanorum sententia de Concubinitu ante Christianismum intuitu provincialium, libertarum, ancillarum. XI. Intuitu ingenuarum. XII. Con-

cubinitus illicitus si quis jam uxorem habeat. XIII. Differentie prasipue concubinitae ab uxore justa. XIV. Concubinitus Romanihonestas in comparatione ad concubinitum Hebraeorum. XV. Respondetur objectionibus, quasi concubina sit nomen voluptatis. XVI. Durasse opinionem de honestate concubinitus etiam apud Christianos Imperatores usque ad Leonem Philosophum. XVII. Occasio, qua inceptum fuerit, concubinitum habere pro scortatione autoritas patrum ecclesie. XVIII. Imprimis Ambrosii. XIX. Hieronymi. XX. Potissimum vero Augustini. XXI. Non tamen mox in Ecclesia ante Novellam Leonis recepta. XXII. An post

A

Novellam

Novellam in Imperio Occidentali recepta fuerit, iure Civili vel Canonico, dubitatur. XXIII. Licentia concubinatorum sub Imperatoribus Germanis. XXIV. Rationes contra licentiam concubinatorum. XXV. Rationes pro licentia concubinatorum. XXVI. Vera ratio concubinatorum tamdiu tolerati lascivia cleri Pontificii. XXVII. Primus inter Pontifices Leo X. initio seculi decimi sexti concubinatorum prohibuit, astute magis quam serio. XXVIII. Postea in ordinatione politica 1530. eadem prohibitio

sed frigide nimis repetita. XXIX. Nec initio reformationis concubinatorum omnis pro turpi habitus. XXX. Exemplum illustre concubinatorum liciti adhuc in medio seculi decimi sexti. XXXI. Paulo post concubinatorum in Concilio Tridentino prohibitus, & a Francisco Hotmanno oppugnatus. XXXII. Et in ordinatione politica 1577. prohibitio repetita. XXXIII. Ab illo tempore concubinatorum apud nos illicitus. XXXIV. Usus Dissertationis presentis. XXXV.

§. I.

Scopus Dissertationis.

Non est animus defendere licentiam (a) Concubinatorum, nec impugnare leges hodie receptas concubitorum sub poena prohibentes; saltem id ostendemus, concubitorium nec ad fornicationis, nec ad stupri, nec ad adulterii genera olim tam apud Hebraeos, quam apud Romanos, etiam in primis seculis Christianae religionis, pertinuisse, sed inter concubitorium & matrimonium aliquam quidem, verum exiguam fuisse differentiam, quod vero hodie pro stupri, aut fornicationis, aut adulterii specie habeatur, ejus origi-

origi-

originem deberi juri Canonico, (b) & ex parte (c) hypothefi juris Pontificii a Protestantibus jure optimo maximo negatæ, (d) quod matrimonium fit sacramentum.

a) Licentia duplex est, alia externa, alia interna. Illam voco, cum quis agere potest efficaciter sine metu pœnæ; vel nullitatis, aut ignominia. Hanc, cum quis agere potest sine læsione virtutis & honestatis ex lumine rectæ rationis deducendæ. Unde facile patet, licentiam hanc duplicem non continere eundem species ubique oppositas, quales sunt v. g. homo & bestia, sed separabiles tamen, quales sunt v. gr. multæ divisiones juridicæ & morales, v. g. obligationis in externam & internam, actionis in rei persecutoriam & pœnalem &c. Ita v. gr. in testamenti factione concurrere possunt licentia externa & interna. Ita licentia externa potest esse sine licentia interna, v. gr. si quis sine læsione præceptorum justitiæ violet leges decori & honesti, quo pertinet vulgare dictum: non omne quod licet honestum est. Ita denique licentia interna potest esse sine licentia externa, v. g. si quis testamentum faciat sine requisitis testamenti receptis. Huc respexit etiam versiculus vulgatus: *omnia cum liceant* (extrinseca licentia, etiam parum honesta,) *non licet esse pium*, (cum tamen pietas haud dubie ad licentiam internam pertineat, vera scilicet & rationalis, non fucata.) Ostendit autem contextus, quod nolimus defendere licentiam concubinatus externam, etsi subinde in ipsa dissertatione examinaturi simus rationes communes, quæ afferuntur, etiam a nostratibus, contra licentiam concubinatus internam. Multa enim, quæ abstrahendo a legibus civilibus intrinsece licent, non minus recte legibus civilibus sunt interdi-

- Etia, e. g. matrimonium sine benedictione sacerdotali.
- b) Juris Canonici voce hic paulo latius utor, pro omni jure, quod originem debet Patribus Ecclesiae, vel Episcopis, & eorum doctrinae, hypothesebus, & consiliis, etiamsi id a principibus Christianis per modum legum & constitutionum imperatoriarum sit publicatum, quale jus passim extat in Codice, tam Theodosiano, quam Justiniano, (& hujus intuitu *in prioribus titulis libri I. Codicis*.) item in Novellis Leonis & aliorum Graecorum Imperatorum. Quatenus enim jus canonicum striete sumitur pro eo jure, cuius hodie doctores creamus, ex infra dicendis patebit, id sibi non constare, ac intuitu concubinatus & ejus licentiae sibi aperte contradicere.
- c) Dico ex parte. Nam confui ista concubinatus cum: stupro, scortatione, adulterio haud dubie antiquior dogmate de Sacramento matrimonii. Confer. interim de origine doctrinae de septem sacramentis Ziegl. *ad Lancell. lib. 2. tit. 1. §. 2. p. 301. in fine.*
- d) Non tamen propterea quisquam arbitretur, quod male cohaereat doctrina nostra, dum diximus, nos nequaquam impugnatuos esse leges hodiernas, concubinatum sub poena prohibentes, cum tamen hic statim subnectamus, earum originem vitiosam esse. Ergo videri priorem assertionem non esse seriam, sed latere angvem in herba &c. Sed facilius ad eam objectionem erit responsio. Non omne, cujus origo vitiosa, ipsum vitiosum. Pleraque formae vestimentorum, maxime muliebrum, ambitioni, luxuriae vel stultitiae originem debent, propterea tamen non putandum, quod vir sapiens sine vitio ejusmodi vestimentis, uti non possit. Imo quotidiana

diana

DE CONCUBINATU.

diana testatur experientia, eos & eas, qui quæve in emendatione vestimentorum initium sapientiæ, vel plane criterium sanctitatis quarunt, egregie falli, dum ista affectatio non raro ex occulta quadam vel ambitione vel avaritia originem ducat. Sed, ut etiam exemplo alio propius ad thema nostrum accedente sententiam nostram illustremus: v. g. necessitas benedictionis sacerdotalis in matrimonio legitimo haud dubie pariter originem debet hypothese doctrinæ Pontificiæ de sacramento matrimonii. Propterea tamen non solum recte Principes Protestantes hanc necessitatem hujus benedictionis retinent, sed & imprudenter ageret, qui Principi Protestanti suadere vellet, ut necessitatem illam lege publica abrogaret, etsi quibusdam in locis Evangelicæ religionis illa certo modo sit abrogata. Vid. Sim. a Lee-
ven Censur. Forens. L. 1. c. 14. n. 1. 3. & 7.

§. II.

Ac ea quidem methodo utemur, ut nec nimis anxia collectione eorum, quæ ad scopum *Methodus dicendorum* nostrum faciunt, terminos dissertationis Academicæ transgrediamur, (a) nec superficialia etiam tractatione tædium paremus Lectori. Igitur initio Legis Mosaicæ sententiam de concubinato & materiis affinibus exponemus. Tum obiter tactis moribus Græcorum & aliorum populorum sententiam legum Romanarum tam ante, quam post susceptam religionem Christianam exhibebimus, earumque differentiam a concubinato Hebræorum ostendemus. Porro originem & progressum concubinati interdicti summatim trademus, ac denique de usu dissertationis præsentis pauca monebimus.

- a) Neque enim tempus nobis superest, eam inquisitionem ac collectionem instituendi. Et si maxime superesset, postulare rerum collectarum ordinatio ac explicatio adhuc longius temporis spatium, & sic loco disputationis integrum volumen essemus exhibitori.

§. III.

Concubinatus Hebræorum ante legem licitus.

Quod igitur Hebræos (a) attinet, ante omnia videndum, quomodo ante legem Mosaicam concubinatum consideraverint. Ubi nullum est dubium, inter matrimonium & concubinatum exiguam fuisse differentiam, cum & polygamia & divortia (b), imo etiam ipsi in nuptiarum concubitus extra matrimonium, vel libidinis vel mercedis causa, pro licitis fuerint habiti (c). Quare tunc concubinatus erat conjunctio facile dissolubilis maris etiam uxorem jam habentis (e) & feminae (f) absque affectione maritali (g) liberorum procreandorum causa (h).

- a) Primario hic utemur textibus Scripturae Sacrae. Rabinorum tradita, quae magna diligentia collegit Seldenus in libris partim *de Jure Nat. & Gent. sec. discipl. Hebr.* partim *de Uxore Hebraica & de Successionibus*, parum curabimus, sic tamen, ut ea non prorsus negligamus, quatenus videlicet rectae rationi & Scripturae Sacrae non repugnant.

- b) *Matrimonium ex jure, quod Ebraei vocant naturali, erat viri & feminae sive unius sive plurium feminarum, tam ex concubinatu, quam ex consensu praecunte conjunctio, vite consuetudinem continens. Non adjicimus individuam, quod Christiani habemus in matrimonii definitione. Neque enim separari aut dividi nequibant*

con-

conjuges, seu matrimonium dirimi, nisi ex singulari aliqua le-
 gis permissione, seu repudii causa, neque communis consensus
 necessarius erat, ut dirimeretur. Neque individua dici potuit vi-
 ta consuetudo, quæ æquojure a marito pluribus communica-
 retur. &c. Seldenus de J. N. & G. Sec. disc. Hebr. lib. 5.
 c. 7. ab initio. Eadem est sententia Grotii de J. B. & P.
 L. 2. c. 5 § 8. Conjugium naturaliter esse talem co-
 habitationem, (intellige concumbendi & liberorum
 causa initam,) quæ fœminam constituat quasi sub ocu-
 lis & custodia mariti, cum accessione fidei, quæ se fœ-
 mina mari obstringat. Scio equidem, communiter
 impugnari hanc Seldeni & Grotii sententiam, sed ra-
 tionibus parum firmis, vel jus naturale cum positivo
 confundentibus, vel falsas aut dubias Rabbiorum
 vel cleri Pontificii hypotheses fundamenti loco sup-
 ponentibus. Abstrahendo enim a lege positiva om-
 nes societates naturales omnibus gentibus commu-
 nes finibus differunt, adeoque fines cujusque societa-
 tis particulares iis formam dant & essentiam. At ma-
 trimonii finis ex communi etiam consensu est pro-
 creatio sobolis. Ergo etiam ad societatis conjugalis
 essentiam nihil amplius requiritur quam utriusque se-
 xus conjunctio, conjuncta cum vitæ consuetudine
 ad obtinendum hunc finem directa, quod etiam vo-
 lunt Seldenus & Grotius. Etsi autem Dn. Præses,
 in Fundam. J. N. & G. docuerit, debere etiam in ma-
 trimonio procreationem sobolis esse *decoram*, cum
 tamen decorum, etiam naturale, non in puncto con-
 sistat, sed varios gradus sub se contineat, cavendum
 simul est, ne, si societas aliqua pro fine habens pro-
 creationem sobolis, sit minus decora, quam altera, ea
 pro injusta aut indecora vel turpi statim habeatur, sed
 saltem pro minus perfecta aut minus decora.

c) Fami-

c) *Feminam, cui potestas erat sui & dominium, id est innuptam sui, in aliquam concubitus vicem, sine consensu in vite communionem, copiam, ante legem Mosaicam licite ajunt permisisse, seu locasse, aut se sic tradidisse, ut pro breviusculo ejusmodi amplexum momento, sive amica, sive meretricis, modo neutra earum alteri nupta esset, sive locationem, traditionemve aut concumbentis possessionem concederent, aeque ac cujuscunque alicujus rei mancipi locationem usum fructumve.* Seldenus de *J. N. & G. S. D. H. l. 5. c. 11. p. m. 575.* ubi etiam eum in finem citat Ambrosium *lib. 1. de Abrahamo c. 4.* qui tamen jam non est ad manus. Adducitur etiam ad hujus sententiae illustrationem historiola de Juda & Thamar ex *Genes. XXXIIX. p. 14. seq.* Et quamvis eidem obstare videatur poena capitalis, qua Judas Thamar punire voluit, ipse tamen Seldenus alibi *d. tract. lib. 7. c. 5. p. 851.* respondet, eam poenam non ex jure naturae aut lege Noachidarum, sed ex jure civili seu positivo sive a Juda Principe sive aliter superinducto esse derivandam. Quae tamen responsio minime satisfacit. Si enim Rabbini, dum docent, ante legem Mosaicam concubitum libidinis causa vel data mercede licitum fuisse, loquuntur de licentia interna, eorum sententia aperte falsa est. Si vero loquuntur de licentia externa, non tollitur istud dubium per istam responsionem, partim quia manet obiectio, concubitum Thamaris non fuisse licitum, quia fuerit punibilis, (etiamsi ex lege civili) partim, quia nulla poenae determinatio fuit ex jure naturali, sed omnis juri civili ortum debet. Ergo mallem respondere, Judam ex iracundiae praecipitantia sine regulis justitiae dictitasse illam poenam nurui, postea vero sedato affectu errorem a se commissum agnovisse. Conf. Cleric. in *notis ad Genes. Cap. XXXIIX.* Unde
fabula

fabula haud dubie est, dum dicunt, Thamarem absolutam esse ex voce cœlesti, quam *Bath Col* seu *filiam vocis* nominant, cuius mentionem facit Seldenus d. p. 851.

- d) Cum vero legitima uxor consensu praeunte, eoque concubitu confirmato, in vita consuetudinem acciperetur, pluresque ita simul possent rite haberi, cumque matrimonium, pro alterutrius conjugis arbitrato, nunquam non esset, etiam sine libello (ante legem) solvendum; sequitur, concubinam, quae item in concubitum & vita consuetudinem aeque adscisci solet, nec leuiori divortii genere disjungi posset, aut nomine tenus duntaxat, aut saltem dignitatis minoris, (ubi v. g. ancilla esset, aut generis obscuri) ratione ab uxore discrepasse; jugalem vero contractum nodumque utriusque eundem ipsum fuisse. Seldenus d. *Tract. l. 5. c. 7. p. 592. seq.* ubi & statim ostendit, concubinas etiam promiscue dici uxores a Philone, Augustino, aliis.
- e) Ut patet exemplo concubinarum Nachoris, Abrahami, Iacobi *Genes. XXII. 24. XXV. 6. XXXV. 22.* Conf. Selden. d. p. 592.
- f) Alium tamen maritum non habentis.
- g) Per affectionem maritalem hic intelligo communicationem dignitatis, qua maritus pollet.
- h) Ergo tum temporis concubinatus finis non fuit extinctio libidinis, adeoque hoc intuitu concubinatus neque scortationis, neque stupri species fuit; imo & pro adulterio haberi non potuit, quoniam polygamia tum erat permessa.

§. IV.

Ergo tum quidem nulla alia inter concubinatum & matrimonium, item inter concubinam & justam uxorem fuit differentia, quam ut iustae uxoris a genuina.

B

UXO- a genuina.

uxores participarent de dignitate mariti, concubinæ vero essent ancillæ vel ex genere obscuro natæ.

(a) Repete locum Seldeni ad §. *preced. lit. d.* descriptum. Huc pertinet etiam locus Philonis ap. Selden. *d. p. 592. Nahor Abrabe frater duas habuit UXORES, justam & concubinam. Clericus ad Genes. XXII. 24. Si queratur, quale fuerit concubinarum & justarum uxorum discrimen, quatenus ex sacris litteris colligi potest, apparet quidem, concubinas eodem in honore non habitas. Hagarum nunquam æquiparavit Saræ Abrahamus, atque ex edibus, hac volente, eiecit. Keturam amandavit etiam cum liberis. Verum quodnam inter utrasque discrimen esset in aliis, non liquet. Rabbinii volunt, concubinam fuisse uxorem servam absque scripto dotali & sponsalibus, cujus liberi legatis tantum, non hereditate fruuntur. Sed ut hac posterioris ævi consuetudine vera sint, certe antiquis temporibus omnia non obtinebant, nam concubinarum filii pariter erant juris, nisi pater nollet. Idque exemplo filiorum, Jacobo ex concubinis natorum, constat. Idem ad Genes. XXI. 10. Confer Seldenum de *J. N. & G. & c. d. l. p. 593. & de success. Hebr. in bona def. c. 3. p. 11.**

Ratione concubini-
cubinatus
post legem
Mosaicam
permittun-
tur sex præ-
supposita.

§. V.

Antequam vero nunc videamus, utrum ratione concubinatus per legem Mosaicam aliquid novi statutum fuerit, præsupponendum, quod

1) Polygamia virilis in lege Mosaica fuerit permessa, aut certe non abrogata, (a) 2) quod intuitu divortii licentia pristina hæctenus fuerit restricta, ut uxori regulariter non permitteretur a viro divertere, (b) marito vero ex justa causa permissum fuerit, uxori dare libellum repudii, (c) 3) quod lege

Mo-

Mosaica saltem concubitus cum aliena uxore, non vero cum alieno marito pro adulterio fuerit habitus, (d) 4) quod pro stupro fuerit habitus concubitus libidinosus cum virgine vel vidua honeste vivente, nec tamen pœna graviore coercitus, (e) 5) quod scortatio cum fœmina, quæ corpore quæstum facit, interdicta quidem fuerit, sed pœna tamen ejus lege determinata non legatur, (f) 6) quod etiam liberi incestuosi & illegitimi parentibus ab intestato successerint. (g)

(a) Vid. Seldenus *de J. N. & G. l. 5. c. 6. p. 585. seq. & de Uxore Ebraica lib. 1. c. 9.*

(b) Seldenus *de U. E. l. 3. c. 22. p. 343. seq. junct. cap. 17. circa finem & cap. 19. paulo post initium*, ubi simul tradit exceptiones.

(c) Deuteron. XXIV. v. 1. *seq.* ubi mentio fit rei fœdæ seu turpis. De cujus intellectu postea gravis dissensio orta inter sectam Sammæanam & Hillelianam, quam latius exponit Seldenus *de Uxor. Hebr. Lib. 3. c. 18. seq.* Et Lutherus etiam noster reddidi, um irgend einer Ursache willen / quæ erat sententia Hillelis, rejecta tamen a Christo in disputatione cum Phariseis Matth. XIX. v. 3. Interim non contemnenda etiam est conjectura Clerici *ad dict. locum Deuteronomii*, Judæos ante orta dissidia inter Sammai & Hillel, in praxi secutos esse sententiam Hillelis, cum nullus fuerit judex constitutus, qui examinaret, an maritus justam causam dimittendi uxorem haberet, nec ne.

(d) Levit. XIX. 20. & XX. 10, Deuter. XXII. 22. videlicet ob toleratam polygamiam virilem. Adde Huberum *in prælect. ad Instit. tit. de publ. Judic. §. 5.*

B 2

e) Deute.

(e) Deuteron. *XXII. 28.* Seldenus *de U. E. l. 1. cap. ult.*

(f) De scortatione prohibita agunt in sacris litteris textus: Levit. *XX. 29.* de patre filiam prostituentem, Levit. *XXI. 9.* de comburenda filia sacerdotis si scortari cœperit, Deuter. *XX. 21.* de lapidanda fœmina, quæ in domo patris scortata, postea nubendo se virginem mentita, ac a sponso virgo non inventa fuerit, Deuter. *XXIII. 17.* quod non debeat esse meretrix inter Israelitas. Deuter. *XXIII. 18.* de non inferendo in ædam DEI dono prostibuli. Ceterum dissentiunt interpretes, quid in lege Mosaica per meretricem & scortum intelligatur, an in genere ea, quæ corpore quæstum fecit, an in specie quæ intuitu cultus idololatrici corpus prostituit, an etiam illa, quæ omnibus promiscue usuram corporis indulsit. Vid. Seldenus *de J. N. & G. l. 5. c. 4. p. 576. seq.* item Clericus *ad citata loca legis Mosaica.* Et nullum est dubium, Deuter. *XXII. 21.* per fœminam in domo patris scortatam, forte etiam Levit. *XXI. 9.* per filiam sacerdotis scortationi indulgentem, intelligi, non scortationem stricte dictam, quæ stupro opponitur, & publicam corporis præstitutionem supponit, sed fœminam stuprum passam, idque occultantem. Credo etiam, nullum subesse dubium, quod in populo Israelitico non tolerata fuerint lupanaria publica, interim, uti apud Protestantes hodie, ubi etiam lupanaria publica non tolerantur, non desunt tamen fœminæ, quæ corpore quæstum faciunt, & cum pluribus pro mercede concumbunt; ita etiam verosimile est, apud Israelitas ejusmodi prostibulorum exempla non defuisse. De horum autem pœna nihil determinatum legitur in legibus Mosaicis. Nam textus Levit. *XXI. 9.* & Deuter. *XXII. 22.* ut pote de casibus plane specialibus loquentes huc non pertinent.

ment.

nent. Nullum tamen est dubium, quin ejusmodi scorta minimum pro infamibus fuerint habita. Conf. Cleric. *ad Deuter. XXII, v. 21.*

(g) Qui Mamzeres vocabantur. Vid. Seldenum latius probantem successionem liberorum illegitimorum in *tractat. de successione in bona defuncti cap. 3.*

§. VI.

His præsuppositis jam quæritur, an concubina-
tus etiam post legem Mosaicam in usu fuerit? (a)
cum quibus fœminis concubinatus fuerit permis-
sus? (b) & quænam concubinatus a matrimonio &
prohibitis concubitus (c) speciebus fuerit differen-
tia, tam ratione formæ (d) quam ratione effectus? (e)
Ubi variantibus subinde Doctorum sententiis vi-
detur verosimile, concubinatum non fuisse prohi-
bitum lege Mosaica; rariora vero exempla in scri-
ptura sacra concubinatus occurrere, adeoque im-
primis ante constitutos reges rariorem ejus fuisse
usum. (f) Porro pro concubinis usurpatas esse vel
fœminas Israeliticas, quæ uxores duci poterant, vel
ancillas & peregrinas seu extraneas, quæ Israeli-
ticam religionem non profitebantur, etiamsi essent
profelytæ domicilii. (g) Has vero concubinas nec
pro stupratis, nec pro meretricibus nec pro adul-
teris fuisse habitas, nec pro justis uxoribus. (h) De-
nique concubinatum a matrimonio justo secretum
fuisse, quod iterum concubinæ non in pari digni-
tate fuerint constitutæ ut uxores, & quod concu-
binatus contraheretur sine pactis dotalibus & præ-
cedentibus sponsalibus, aliisque justarum nuptia-
rum solennitatibus; (i) cæterum etiam ex concu-

*Concubina-
tus conditio
post legem
Mosaicam.*

binis quibusvis natos liberos successisse in bona parentum, nisi patri aliud placuerit; (k) & concubinatum, etiam cum ancilla & extranea, etsi non fuerit laudabilis, fuisse tamen impunem. (l)

a) Rationes dubitandi. 1) Concubinarum nulla mentio in lege Mosaica. 2) Nec sacra scriptura exempla concubinarum indubia ante constitutos Reges memorat. Tempore Regum autem constitutorum non pauca, etiam sub primis regibus usu introducebantur, quæ non adeo convenirent cum lege Mosaica.

b) Ratio dubitandi. Seldenus docet quidem, matrimonium apud Hebræos non fuisse cum ancilla, nec cum profelyta domicilii, imo ne quidem cum omnibus indistincte profelytis iustitiæ, si fuerint ex populis, quorum coniugia interdicta erant Israelitis, nisi post aliquot generationes: sed tamen an concubinitas cum istis personis fuerit licita & impunis, perspicue non tradit, sed vel fluctuat, vel rationes dubitandi pro negativa suppeditat, ostendendo, quod si non omnes, saltem plerique concubitus ejusmodi verberibus fuerint coerciti. Vid. *de J. N. & G. l. 5. c. 4. p. 577. & c. 12. 13. 14. 15.*

c) Potissimum a scortatione, cum concubinitas cum extranea seu gentili pro specie scortationis videatur fuisse habitus. Confer Selden. *d. lib. 5. cap. 12. p. 641.* Unde & mater Jephthæ, quæ videtur fuisse concubina, vocatur meretrix. *Jud. xl. 2. seq.*

d) Tum ratione impunitatis, ubi vide, quæ modo notavimus *lit. b.* tum ratione licentiæ dimittendi concubinam, an etiam hic iuxta divortii causa requisita fuerit, aut minimum solennitas libelli repudii, etiam in dimittenda concubina fuerit, necessaria, sup.

supposito quod concubinatus fuerit permissus aut impunis, & quod inter concubinæ & uxoris dimissionem ante legem nulla fuerit differentia. Neque meminim, hanc quæstionem a Seldeno, & Clerico aliisque esse tractatam; tum ratione successionis liberorum ex concubinis natorum, an illi successerint patri nec ne? Sunt autem nonnulli Doctorum, qui docuerunt, concubinarum liberos in genere non successisse patri. Seldenus *de success. in bona defuncti cap. 3. p. 11.* & communis Rabbiorum doctrina est, natos ex ancilla & extranea seu gentili ad successionem patris non fuisse admissos, eoque trahunt etiam, quod fratres Jephthæ eum a successione excluderint. Idem *ibid. p. 14. seq.*

- f) Concubinatum non esse prohibitum in lege Moisaica constat ex ipsa legis inspectione. Rariorem fuisse ejus usum ante Reges inde verosimile est, quod pauca ante regnum constitutum memorentur exempla concubinarum in sacris litteris, aut si referantur, videantur tamen aut esse dubia, aut quæ continere videantur aliquid irregularitatis. Ita Judicum *IX. v. 18.* Abimelechus filius Gideonis natus dicitur a serva seu pellice, id est concubina. Ita Jephthæ Judic. *XI. 1.* dicitur filius Galahadi ex meretrice, quæ tamen mox aliena mulier, id est alienigena, dicitur i. e. concubina. Ita Simsonis uxor philistæa Judic. *XIV.* non erat justa uxor, etsi uxor vocetur, sed concubina. Ita Levitæ Judic. *XIX. 2. seq.* uxor pellex seu concubina memoratur, & tamen vir ejus vocatur, ac soceri & generi ibidem fit mentio, quia videlicet & ante legem & post legem concubinæ erant uxores secundariæ aut instar uxorum. Conf. Cleric. *ad dicta loca, Seldenum de J. N. & G. lib. 5. c. 7. p. 394.*

g) Etsi

- g) Etsi Seldenus in libris *de J. N. & G. & de U. Ebr.* doctrinam de concubinis post legem Mosaicam earumque differentiam a concubinis ante legem satis distincte explicet, & quandoque fluctuet, discrete tamen in tractatu *de success. in bona def. c. 3.* non solum concubinarum earum, quæ nec ancillæ, nec extraneæ seu Gentiles, sed in uxores rite duci potuissent, mentionem *non procul ab initio p. 9.* facit, sed & paulo post *p. 14. in medio & p. 16. circa finem* alteram concubinitus speciem cum fœminis quæ conditionis servilis, aut extraneæ seu gentiles, vel etiam profelytæ domicilii erant discrete asserit. Quorsum etiam pertinent exempla memorata concubinarum Gideonis, Galahadi, Simsonis.
- h) Non pro *justis uxoribus*, quia his & ante legem & post eam opponuntur; non pro *stupratis*, quia stuprum supponit concubitus non frequenter continuatum; non pro *adulteris*, quia adulterii conceptus, ut §. *preced.* jam notatum involvebat saltem concubitus cum aliena uxore; non pro *scortatricibus*, vel *meretricibus*, quia nec corpore quæstum faciebant, nec pluribus copiam corporis indulgebant, sed erant Uxores secundariæ. Unde Judic. XIX. & concubina Levitæ scortata esse dicitur, intuitu concubitus, non cum Levita, sed cum aliis, adeque eo in loco concubinitus & scortatio minimum ut distincta proponuntur. Unde & de universo Hebræorum concubinitu Calvinus in *Commentario ad Genesim*, adductus ab Alberico Gentili *de nuptiis L. 1. c. 4.* in fine ita sensit: *Concubina Hebræis, quæ thori sociæ, non bonorum: item & legibus omnium gentium, secunda uxor, non SCORTUM.* Interim hætenus dicta suppeditant divisionem concubinitus Hebraici in concubinitum omnino licitum,

tum,

tum, tam quoad licentiam internam, quam exter-
nam, videlicet cum fœminis, quæ in uxores rite
duci potuissent, & in concubinatum illicitum, quoad
licentiam internam, conf. Selden. *de succ. in b. d. c. 3.*
p. 16. in fine, etsi per mox dicenda & hic fuerit lici-
tus extrinsece, id est impunis, cum fœminis quæ uxo-
res duci non poterant, scilicet cum extraneis ido-
latriæ addictis, ne videlicet commercio ejusmo-
di familiari Israelitæ a cultu veri DEI abduceren-
tur. Cæterum an concubinatus cum ancillis, cum
quibus etiam post legem Mosaicam non erat justum
matrimonium, pro licito an illicito fuerit habitus,
subsisto, etsi non diffitear, hunc concubinatum secun-
dum circumstantias plerumque conjunctas confi-
deratum, hand dubie ad illicitos concubitus fuisse
referendum, quatenus videlicet ancillæ religioni
Ethnicæ erant addictæ, aut Judaismo nondum initia-
tæ, de quo initiatione confer Seldenum *de J. N. & G.*
L. 2. c. 3. p. 149. seq. & cap. 5. p. 172.

- i) De priorii. e. concubinæ inferiori dignitate quam
uxoris, nullum credo esse dubium. Neque enim
hic quicquam mutatum legitur in lege Mosaica.
Ante eam vero concubinas non participasse de
dignitate mariti jam ostensum *in notis ad ihesin 4.*
Posteriorem differentiam quod attinet, de ea vide
Seldenum *de J. N. & Gent. l. 5. c. 7. p. 593. seq. de U.*
E. lib. 2. c. 9. & de success. in bona defuncti c. 3. p. 9.
- ii) De concubinarum primi generis liberis late id pro-
bat Seldenus *d. cap. 3. p. 9. seq.* quamvis *pag. 11.* dif-
ferentia ex Christianis scriptoribus adducat, qui-
bus tamen *ibid.* perspicue respondet. De concu-
binarum secundi generis, scilicet ancillarum & ex-
tranearum liberis idem agit *p. 15. seq.* perplexe tamen
loquitur, sic ut, ne scias, utrum putet, Jephtham a fra-
tri.

tribus iuste ab hereditate paterna exclusum esse nec ne. Clericus ad illum de Jephthae locum Judic. XI. v. 2. videtur equidem a nobis dissentire, dum sic loquitur. *Revera aliene (i.e. Ethnicæ) mulieris minime solenni ritu ductæ liberi non poterant hereditatem cum aliis ex legitima susceptis adire, nisi aliter patri visum esset.* Cui loco si jungas eum, quem jam supra ad *ib. 3. in fine* descripsimus, patet, Clericum id velle; ante legem natos ex concubina successisse patri, nisi pater nollet, post legem non successisse, nisi pater vellet. Verum uti posterior assertio intuitu natorum ex concubinis primi generis haud dubie erronea est; ita & intuitu natorum ex concubinis secundi generis non probatur nisi forte ex doctrina quorundam Rabbiorum, quorum tamen auctoritati aliam Clericus parum tribuit. Unde si ea quæ scriptura de Jephthæ tradit, expendas, verosimilius videtur, eum iniuste a fratribus ab hereditate paterna esse exclusum. Ut taceam, nullam apparere rationem diversitatis, cur nati ex incestuoso concubitu maneres succederent parentibus, etiam post legem Mosaicam, nati vero ex concubinis extraneis non succederent. Conf. jam notata ad *ib. 5. lit. g.*

1) Conf. jam dicta ad *ib. 5. lit. f.* Quæ vero apud Seldenum de *J. N. & G. lib. 5. c. 12. & de ll. E. lib. 1. c. ult.* de coitu illicito pœnis variis multarum, verberum &c. notato leguntur, videntur pertinere ad mores Judaicos subsequen-
tium temporum, videlicet post Synedrium institutum. Conf. modo dicta *lib. b.*

§. VII.

Quod vero pristinam libertatem dimittendi concubinam viris indultam attinet, videtur verosimilius, nec hanc per legem Mosaicam fuisse restri-

*In specie in-
suetu liber-
tatis dimitt-
tendi concu-
binas.*

stri-

strictam, aut ad solennitatem dandi libelli repudii adstrictam.

Repete modo annotata *ad ib. preced. lit. d.* Ratio assertionis nostræ in eo consistit. Etsi Moses discrete dicat, non dimittendam esse uxorem nisi dato libello repudii, & jam supra notaverimus *ad ib. 3. lit. d. & ad ib. preced. lit. b.* concubinas etiam, dictas esse uxores i. e. secundarias? cum tamen in dubio termino analogo absolute posito regulariter intelligatur species nobilissima, tamdiu verosimilis erit assertio, in lege Mosaica de dando uxoribus libello repudii, per uxores intelligi uxores justas, non concubinas, donec justis rationibus probetur contrarium.

§. IIX.

De sententiis Rabbiorum circa licentiam aut prohibitionem sub tempore Synedrii hic non erimus solliciti, (a) saltem videamus, an concubinitus omnis (b) a Christo vel Apostolis fuerit prohibitus. Non arbitramur, neque enim prohibitionem hanc probant rationes & textus ab aliis eum in finem abducti. (c)

Concubinitus omnis
a Christo & Apo-
stolis prohibitus.

a) Ob rationes jam supra *ad ib. 3. lit. a.* expositas.

b) Dico omnis. Unde jam non disputabimus de concubinato secundi generis cum fœmina, cujus matrimonium erat prohibitum, sed ad scopum nostrum sufficit, si probaverimus, saltem concubinatum primi generis scilicet cum illa, quæ justa uxor esse poterat, non esse prohibitum.

c) Sic Havemannus *Genol. Synopt. lib. 2. §. ult. p. 380.* Concubinitus non est conjugium. Hoc dum tantum a Deo est institutum, omnes reliquæ commixtiones, extra matrimonium sunt prohibita & damnata. *Genes. II, 23.*

C 2.

Matth.

Matth. XIX, 5. 6. 1. Cor. VI, 13. 15. Hebr. XIII, 4. Hic vero quod rationem ab Havemanno adductam attinet, ea quidem videtur supponere regulam communem: *institutionem divinam habere vim legis*; quam si sano sensu exponas, uti non negamus, ita tamen communem & vulgarem ejus explicationem, unde Havemannus illam illationem, qua utitur, deduxit, pertinere ad arcana politica Papatus jam notavit Dn. Præses in *Cautelis circa præcognita jurispr. Eccles. cap. 5. n. 13.* Loca scripturæ quod concernit, textus Genes. II, 23. probat saltem, matrimonium a Deo esse institutum, quod nemo negat. Locus Matth. XIX, 5. 6. agit de divortio justæ uxoris, Textus Paulini 1. Cor. VI, 13. 15. & Hebr. XIII, 4. loquuntur de scortatione prohibita. At concubinatum primi generis non fuisse speciem scortationis hætenus ostendimus, & agnoscit ipse Havemannus *d. l. n. 2. p. 377. seq.* Conf. Huberum in *prælect. ad Instit. de publ. judic. §. 5.*

§. IX.

Concubinatus jure Gentium licitus. Uti vero hætenus dicta monstrant, nec Moses nec Apostolos credidisse, concubinatum seu conjunctionem arctiorem domesticam cum fœmina sine affectu maritali, esse rem in se, & nisi aliæ quædam peculiæ circumstantiæ accederent, illicitam, turpem, dictamini rectæ rationis aut legi forte alii divinæ universali adversam; ita etiam apud alias gentes similis persuasio de licentia concubinatus obtinuit.

H. e. Et si apud alias etiam gentes, tam orientales quam occidentales, semper differentia quædam inter matrimonium & concubinatum, justam uxorem & concubi-

cubi-

cubinam, filios legitimos & nothos fuerit, non tamen usquam legitur, quod antiquitus apud ullas gentes concubinatus pro actu turpi aut scortationis specie fuerit habitus. Negativam probare non est nostrum, sed incumbit dissentientibus probare affirmativam.

§. X.

Ut saltem duobus verbis de Græcis memoremus, & apud hos concubinatus fuisse pro licitis habitos, & scortationibus fuisse oppositos, ex eleganti Demosthenis loco videri id potest, ex quo simul patet, concubinatum etiam apud hos a matrimonio justo discrepasse potissimum dignitate & proposito.

Item & apud Græcos.

Demosthenes orat. contra Neæram. *Meretrices* (ἑταίρας, amicas) enim gratia voluptatis (ἡδονῆς, libidinis) habemus, concubinas (παῖδακας, pellices) ad quotidianam corporis curam (vel ancillis, curæ huic inservientibus tanquam concubinis utendo, vel etiam concubinato utendo, tanquam remedio uestionis ad evitandos morbos ex nimia castitate oriundos, item ad evitantam libidinem vagam, non intendendo quidem primario generationem sobolis, sed tamen eam non impediendo, adeoque non libidinis causa) uxores vero, ut liberos legitimos gignamus (τὴν παροποιεῖσθαι γυναικῶς, cum ex concubinato non nascerentur liberi legitimi, sed nothi seu naturales, non illegitimi aut spurii) & rei domesticæ fidam custodem præficiamus, (de dignitate mariti participantem & omnis vitæ confortem) Scilicet in concubitu cum meretrice vult esse propositum libidinis explendæ, regulariter procreationem sobolis impediens, cum concubina propositum vitandæ scortatio-

nis absque tamen affectione maritali, & citra intentionem concubinam retinendi, cum uxore insuper propositum participandi utramque fortunam, & sine iusta causa eam non dimittendi &c. Huc pertinet etiam Musonii doctrina in libro *de scopo nuptiarum* apud Stobæum *Sermone 68. Vitæ ac generationis liberorum communionem caput esse nuptiarum dicebat. Si quidem sponsum & sponsam hoc nomine inter se conversari oportet, ut simul & vivant, & una liberos gignant, & omnia existiment communia, nihil vero proprium ne corpus quidem suum. Permagnum enim facienda est hominis generatio, quæ tali conjugio producitur. Verum hæc (sobolis procreatio) non satis est ad nuptias, cum & aliter ipsis (viro & foeminæ) circa nuptias conjunctis (in concubinato) fieri (idem) posset. Sed omnino communis vita in matrimonio requiritur, & mutua viri uxorisque cura alterius pro altero, tum in secunda tum adversa valetudine, denique omni tempore. Hujusmodi curam & procreationem liberorum unusquisque desiderans nuptias contrahit.*

§. XI.

*Romano-
rum senten-
tia de concu-
binatu ante
Christiani-
smum, intuitu provinci-
alium, liber-
tarum, an-
cillarum.*

Pergamus ad Romanos. Horum ante Christianismum susceptum de concubinato hæc fuit sententia. Cum senator non posset libertinam ducere, eamve cujus pater materve artem ludicram fecerit, (a) nec Præses provincialem, (b) nec civis Romanus ancillam uxorem habere posset, (c) permissus tamen iis erat concubinatus cum libertina provinciali, ancilla. (d) Imo etsi patronis in genere non erat prohibitum, ducere libertas, honestius tamen erat patrono libertam concubinam, quam matrem familias habere. (e)

a)

a) l. 44. §. 1. de ritu nupt.

b) l. 38. §. 57. eod.

c) pr. Inst. de nupt. junct. l. 22. de R. I.

d) De senatoribus quidem nulla quod meminerim lex extat in Pandectis, videtur tamen id asserendum, partim, quod patroni in genere potuerint libertarum concubinato uti, partim argumento l. 1. C. de nat. liber. De concubinato vero praesidis cum provinciali est l. ult. de concub. De concubinato ancillarum nullum est dubium: arg. l. 24. ff. de R. N. junct. l. 1. c. de Nat. lib. Et clarius l. penult. de reb. aut. judic. possid. l. denique 8. ff. de pignor. l. ult. C. comm. de manumiss.

e) l. 1. pr. de concubinis. Verba legis clara sunt, ut nesciam, quid in mentem venerit Dionysio Cothofredo, ut in notis ad eam ea plane in alienum sensum verteret, ac si Ictus dicere voluerit, *bonestius esse patrono, ut liberta alteri sit concubina, quam uxor.* Interim verosimile est, Cothofredum non perspexisse rationem connexionis verborum legis allatorum cum casu ibidem formato, uti & alii difficultatem in hac lege agnoscunt. Vid. Schardius in *Lexico voce concubina*, qui dicit, quosdam priorem illius legis partem pro adulterina habere. Nobis sufficit, rationem assertionis haud dubie desumendam esse ex argumendo ab interdicto senatori matrimonio libertinae petito. Caeterum non putarem, assertionem illam cum casu ab Ulpiano in d. pr. l. 1. verbis initialibus proposito pugnare, ubi quaestio tractatur, an concubina recte a patrono invito recedere possit, modo cum hac lege jungas, quae Ulpianus alibi l. 11. de divortis & l. 13. pr. de adulteris, item Marcellus l. 41. de ritu nupt. differit. Sed ista quidem prolixius ostendere nostri instituti non est, ob ea, quae supra §. 2. lit. a. jam notavimus.

Inte-

Interim ex *d. l. ii. de divort.* etiam probatur, patronis cum libertis interdum justum etiam matrimonium intercessisse, etsi facilius solvendum, quam in aliis matrimoniis fieri solebat. Conf. Schard. in *Lexico voc. concubina.* Per furorem tamen patroni concubinatus cum liberta non tollebatur. Paulus *l. 2. de concubinis.* Cujus assertionis rationem etsi Dionysius Gothofredus in *notis ibid.* quaerat in eo, quod nec matrimonium solvatur furore mariti, puto tamen Paulum magis respexisse ad ea quae Ulpianus in *l. ii. circa finem de divortis* differit, atque voluisse tradere limitationem ibi ab Ulpiano dictorum.

§. XII.

Intuitu ingenuarum.

Cæterum uti cum libertis alienis etiam erat concubinatus (a) modo is non fieret invitis patronis, (b) ita quod ingenuas attinet, licitum saltem cum iis erat matrimonium, non concubinatus, nisi essent in obscuro loco natae, vel quaestum corpore fecerint, vel adulterii damnatae essent, vel quis expressa testatione hoc manifestum fecerit, quod eas concubinarum loco habere velit, alias ejusmodi cohabitationes pro stupris habebantur. (c) Quod tamen hanc ultimam assertionem attinet, verius videtur, (d) in dubio hic pro matrimonio esse praesumendum, (e) & huc respexisse videtur Paulus, dum ait, concubinam ex sola animi destinatione aestimandam. (f)

a) *l. 3. pr. de concub.*

b) Per modo notata ad *ib. preced. lit. e.*

c) Ulp. *l. 1. §. 2.* Marcianus *l. 3. pr. de concub.* Unde & Ulpianus *d. l. 1. §. 1.* notat, *solas eas in concubinato haberi*

posse absque metu criminis, in quas stuprum non committitur.

d) Igitur puto hic antimoniam contineri. Marcianus d. l. 3. pr. de concub. putat, eum qui cum ingenua, honeste vivente, cohabitet, & non diserte testetur, quod ea velit tanquam concubina uti, habendum esse pro stupratore. Contra Modestinus & Papinianus in locis statim adducendis, docent, in dubio talem non pro stuprata, sed pro uxore habendam.

e) Modestinus l. 24. de R. N. In libera mulieris consuetudine non concubinatus sed nuptiae intelligenda sunt, & non corpore questum fecerit. Papinianus l. 31. pr. de donat. An maritalis honor vel affectio (aut an concubinatus) praecesserit, personis comparatis, vita conjunctione considerata perpendendum esse respondi, neque enim tabulas facere matrimonium. Ubi vides, rationem non in eo esse quaerendam, uti quidam volunt, quod in dubio actus magis pro licito quam illicito sit praesumendus, sed aliunde petendam esse. Scilicet, ut puto, ab illo genere matrimonii, quod usu fieri olim dicebatur, & aliis duobus generibus, per confarreationem & coemptionem opponebatur, sed de quibus hic non est locus prolixius differendi. Sed hic novam crucem interpretibus fixit Papinianus an Tribonianus, in l. 16. §. 1. de his, quae ut indignis, quae lex ab omnibus lecta, sed ob obscuritatem nescio an ab ullo intellecta fuerit, ut facile patet, si quis saltem Dion. Cothofredi notas & Antonii Fabri ibidem citatas lucubrationes evolvat.

f) l. 4. de concub. Id est abstrahendo a circumstantiis specialibus nec simpliciter praesumendum esse pro matrimonio usu contracto, si v. g. mulier illa dubiae conditionis corpore questum fecisset, aut adulterii damnata, aut obscurae conditionis esset,

D

nisi

nisi forte ab eo qui consuetudine ipsius usus esset, non honore pleno dilecta esset, ut loquitur Papinianus, *d. l. 16. §. 1.* sed pro amica saltem habita &c.

§. XIII.

Concubinatus
illicitus,
si quis jam
uxorem ha-
beas.

Cæterum an Romanis nondum ad Christiani-
smum conversis etiam licitus fuerit concubinatus, si
jam uxores haberent, valde disputatur. a) Mihi ne-
gativa videtur verosimilior. b)

a) Vide Wissenbachium *ad tit. Cod. de Concubin.* Huberum
ad ff. de concub. Schard. *in Lex. voc. concubina.*

b) 1) ob textum Pauli *l. 2. recept. sentent. tit. 20.* *Eo tem-
pore quo quis uxorem habet, concubinam habere non
potest.* Saltem dubium injiciunt verba statim se-
quentia. *Concubina Igitur ab uxore solo DELICTO
separatur.* Et si enim pro delicto legas delectu, & hanc
emendationem defendas ex alio Pauli loco modo ad-
ducto *l. 4. de concub.* manet tamen dubium in voce *i-
gitur,* cum etiam admessa hac emendatione nulla vi-
deatur horum verborum cum præcedentibus esse
connexio. Sed quicquid tamen hujus sit, Schardii
correctio, in priore assertione vocem *non* expungen-
tis, haud dubie est violentior, ob jam dicenda. 2) Pro-
batur argum. *l. 121. §. 1. de V. O.* ubi *boni mores* vocantur,
si quis uxori concubinam non superinducat, conf.
Dion. Gothofr. *ibid.* 3) Argumento *d. l. 11. de divortis
in fine verbis, et si concubinam sibi adhibuerit.* 4) Spectat
etiam huc lex Pauli *144. de V. S. Libro memorialium Mas-
surius* scribit, *pellicem apud antiquos eam habitam, que cum
uxor non esset, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero
nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Gra-
nius Flaccus in libro de jure Papiniano scribit, pellicem nunc
vulgo vocari, que cum eo, cui uxor sit, corpus misceat,*
quos-

quos-

quosdam, (legendum quondam, ut jam Lacijs emendavit) eam, quæ uxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam *παλλακὴν* Græci vocant. Non obst. l. 3. §. 1. de concub. Nec adulterium per concubinatum ab ipso (viro) committitur. Nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est. Casus hic, inquit dissentientes, non potest nisi de viro uxorem jam habente intelligi. Ego contra: si de viro uxorem habente intelligatur, erit quæstio Domitiana, quia vir uxorem habens, cum soluta jure divino pariter & Romano non committit adulterium, ut patrim ex supra dictis, patrim ex mox dicendis patet. Ergo verosimile est, per adulterium in hoc loco intelligi stuprum, argumento l. 6. §. 1. de adult. l. 101. de V. S. adeoque frustra hanc responsionem a Wissenbachio adductam ad argutias refert Huberus. Interim illud ex hæctenus dictis liquet, concubinatum viri uxorem habentis fuisse quidem illis temporibus pro turpi & vitioso habitum, etsi impunitum, si v. g. ancilla quis aut libertina, aut ingenua corpore quæstum faciente, ut concubina uteretur, concubinatum autem soluti cæteris paribus fuisse honestum & intrinsece licitum, ut statim videbimus.

§. XIV.

Quæ igitur de concubinatus Romani & justæ *Differentia* matrimonii differentiis jam alii notarunt, non re- *concupina* petemus. a) Ad nostrum scopum pertinet illas dif- *ab uxore juo* ferentias notasse. Concubina, non pro adultera *sta praci-* habetur, nec pro stuprata, b) nec pro meretrice c) *puæ.* sed pro ea quæ uxoris loco interim esset, d) & dignitate saltem ab uxore differret, e) atque pro luitu & sine ulla solemnitate dimitti posset, & diver- *tere*

tere a viro, nisi patronus esset. f) Liberi vero ex concubina nati non succedebant patri, quia non erant in potestate, poterant tamen iis a patre legata relinqui, imo poterant heredes institui. g)

a) Vid. Schardius voce concubina.

b) Per l. 6. §. 1. l. 34. §. 1. ad L. Jul. de adult. l. 101. de V. S. inter quos textus nulla est contradictio, secus ac arbitratur Schardius d. l. Adde Huberum ad Instituta de publ. judic. §. 5. & ad ff. de adult. §. 1. & 2. ubi refutat dissentientem Carpzovium.

c) Quia concubina & meretrix, seu ea quæ corpore quæstum facit sibi opponuntur, l. 24. de Ritu nupt. l. 3. pr. de concub. Adde Dion. Gothofr. in not. ad Nov. 91. Leonis lit. i.

d) Unde & monebant Jureconsulti, incestum vitandum in concubinatu l. 1. §. 3. de concub. Imo & adulterium committebatur in concubinam, si modo talis fuerit, quæ in concubinatum se dando matronæ nomen non amiserit utpote quæ patroni concubina fuerit l. 13 pr. ad L. 7. de adult. conf. Cujac. l. 3. Obs. 18.

e) l. 49. §. 4. de legatis 3.

f) Argumento l. 11. de divort. l. 1. pr. de concub.

g) Vide plures textus citatos a Wissenbachio in comment. ad l. 2. 3. 4. C. de natur. lib.

§. XV.

Concubina-
sus Romani
bonestas in
comparatio-
ne ad concu-
binatum He-
bræorum.

Erat igitur tum temporis concubinatus Romanorum, etsi Ethnicorum, æque licitus & honestus, a) ac concubinatus Hebræorum, imo eo intuitu honestior, quod turpe apud Romanos haberetur, uxori concubinam superinducere, b) quod apud Hebræos turpe non erat. c)

a) Un-

a) Unde concubinatus dicitur per leges nomen assum-
sisse *l. 3. § 1. de concub.* ubi adde Cothofr.

b) Repete dicta §. 13.

c) *Vide supra §. 5.*

§. XVI.

Neque obstat haecenus dictis, a) quod quidam
afferunt, etiam a Gentilibus turpitudinem concu-
binatus fuisse agnitam, a Græcis pariter & Roma-
nis, provocantes ad proverbium philosophorum:
Uxorem esse nomen dignitatis, mulierem volupta-
tis, & ad Julium Capitolinum, in vita Hadriani me-
morantem, quod Hadrianus dixerit, uxorem esse
nomen dignitatis, concubinam vero nomen vo-
luptatis. b) Præterquam, enim quod ea, quæ hic de
philosophorum proverbio c) & dicto Hadriani d)
allegantur, aperte falsa sint, inspectio scriptorum
variorum, vitas Imperatorum secundi & tertii se-
culi describentium, docet, Ælii Veri dictum, sed in-
signiter corruptum, occasionem huic errori dedif-
se, e) aut forte commentationem Casauboni ad
idem dictum, f) quamvis, si paulo penitius inspici-
tur, ea magis probet doctrinam haecenus tra-
ditam de honestate concubinatus, quam ejus tur-
pitudinem. g)

*Responde-
tur objectio-
nibus, quæ
concupina
fit nomen
voluptatis.*

a) Ingenui disputatoris est non solum probare thesin,
sed etiam respondere ad argumenta dissentientium.
Si plures objectiones reperissemus, etiam illas addu-
xissemus.

b) Bruckner *decis. jur. matrim. cap. 13. n. 17.* quod in hoc
autore eo magis mirandum, quia agnovit, & latius
probavit *cod. cap. 13. & seq. cap. 14.* polygamiam unius

viri cum pluribus fœminis nec juri divino naturali, nec positivo repugnare, de qua tamen erant majores rationes dubitandi, quam de concubinato.

c) Nam 1) quæso, quinam sunt illi philosophi, qui dixerunt, *uxorem esse nomen dignitatis, mulierem voluptatis*. Cur nemo allegatur? 2) Suspectum est illud dictum, nam dignitas & voluptas sibi inepte opponuntur. Dignitati opponitur vilitas vel carentia dignitatis, & voluptati studium gignendæ sobolis. Ergo tantum abest, ut illud dictum philosophorum esse possit, ut potius non nisi ab illis potuerit esse inventum, qui omni judicio philosophico destituuntur. 3) Inepta pariter hic est oppositio uxoris & mulieris, quasi mulier vel *γυνή*, vel apud Græcos, vel apud Latinos in specie concubinam denotaverit, & non utrobique sit nomen generis, uxorem etiam sub se comprehendens, & sapius (non semper) simpliciter positum, uxorem tanquam analogatum nobilissimum denotans. 4) Contrarium docet dictum Demosthenis *supra §. 10.* adductum & expositum. Ergo si ad hoc forte respexerunt dissentientes, non laudabiliter oratorem cum philosopho confuderunt, majori vituperio digni, quod dictum Demosthenis corruerunt, & in alienum plane sensum detorserunt.

d) Nam 1) Julius Capitolinus non scripsit vitam Hadriani, sed Ælius Spartianus. 2) In tota vita Hadriani nihil ea de re extat. 3) Nec præsumendum etiam est de Hadriano, quod tale quid dixerit, cum scilicet ipse & adulatorum amore ac nuptarum adulteriis laboraverit, ne amicis quidem servans fidem, (Spartianus *cap. 11.*) & Antinuum suum muliebriter flens. (Idem *c. 14.*) 4) Putavi quidem initio, erratum fuisse in nomine Imperatoris, & cum Julius Capito-
linus

linus

linus scripserit vitam Antonini philosophi, hic aliquid de dicto allato me reperturum. Sed & ibi ea de re nihil, potius in fine argumentum novum pro sententia nostra inveni. *Enisa est*, inquit Capitolinus, *Fabia, ut Faustina mortua in ejus matrimonium coiret, sed ille concubinam sibi adscivit procuratoris uxoris suae filiam, ne tot liberis superduceret novercam.* En honestum concubinitus finem, minime voluptatis aut libidinis extinctionem, sobolis generationi oppositam.

e) Tandem post tardiosam, & diutius ex studio veritatis continuatam inquisitionem, invenio, autores hujus dicterii insigniter corrupisse dictum Aëlii Varii, de quo sequentia refert Aëlius Spartianus *cap. 5. Idem, uxori conquerenti de EXTRANEIS VOLUPTATIBUS, dixisse fertur. Patere me per alias exercere cupiditates meas. Uxor enim dignitatis nomen est, non voluptatis.* Vides hic de extraneis voluptatibus sermonem esse, non de concubina vel pellice. Et tamen Verus dixit, concubinam esse voluptatis nomen. Quid dicturi essent adversarii, si nos tali fide adduceremus autores. Credo eos gravi cum zelo nos malæ & pessimæ fidei accusaturos esse. Nos contra absque affectu illorum pias fraudes, ut mollissime loquamur, saltem placide ostendimus, & excusandi causas suppeditamus.

f) Ita enim Casaubonus *p. m. 101. Tria sunt conjunctionis hujus nomina - uxor, pellex, amica. Horum unicum est nomen dignitatis, uxor, reliqua sunt nomina voluptatis.* Sed hæc Casauboni assertio responsionem capiet ex modo notatis *lit. c.* Imo ipse statim quoad concubinam se corrigit.

g) Ita enim continuat, *sed cum aliquo tamen discrimine. Nam honestior est pellex, ut quæ accedat propius*
ad

ad uxoris naturam. Est enim παλλακή Pilegescu Hebraeorum, quasi legitime conjugis dimidium, & ut dicunt ipsi, Pileg Ischa. Balsamon conciliorum interpres. Παλλακή δε εστιν η νομίμως τινι συζῶσα χωρις γάμου &c.

§. XVII.

Durasse opinionem de honestate concubinitus etiam apud Christianos Imperatores usque ad Leonem philosophum.

Neque alia mens fuit Imperatorum Christianorum a Constantino Magno, usque ad Justinianum. a) Nam & sub his concubinitus unius cum una nec pro scortatione aut actu alio libidinoso, sed pro licito ac honesto fuit habitus, b) donec Imperator Leo concubinitum prohiberet, c) jure quidem suo, d) sed rationibus tamen ejusmodi, quæ parum persuaderent, concubinitum in se esse statum turpem & illicitum. e)

a) Volebam equidem constitutiones omnes Imperatorum Christianorum ex utroque Codice, (Theodosiano & Justiniano repetitæ prælectionis) & Novellis, quæ de concubinis & naturalibus liberis agerent, pariter in ordinem redigere, earumque historiam tradere, sed, cum & hic labor excederet scopum ab initio præfixum, & istæ leges maximam partem de naturalium liberorum successibus ac legitimationibus agerent, adeoque ad præsens negotium non multum conducerent, sufficere hoc loco, monstrasse saltem doctrinam Imperatorum Christianorum de licentia concubinitus. Initio constantinus M. cujus est *lex unica C. de concub.* Concubinitum in genere non damnavit, sed saltem prohibuit concubinitum constante matrimonio. A Constantino usque ad Justinianum deprehendimus, ullum Imperatorem concubinitum habuisse pro specie scortationis. Justinianum quod attinet,

jama

jam notavit Gothofredus *ad l. 3. §. 1. ff. de concub. vocari concubinatum ab eo licitam (seu legitimam) consuetudinem l. 5. C. ad SCt Orphitianum (quæ lex Justiniani est) sed & semi matrimonium & conjugium inæquale in l. 3. eod. Quamvis autem d. l. 3. nec Justiniani sit, nec de concubinato quicquam in ea extet, non dubito tamen, quin Gothofredus aliam legem Justiniani habuerit præ oculis & saltem incitatione erraverit. Confer modo notata *ad lb. 16. lit. g.* Pergit Gothofredus, concubinam appellari viceconjugem in antiquis inscriptionibus & in Novella 18. cap. 5. Justinianum dicere, quod concubina uxorem imitetur. Etsi autem nec id diserte ibi dicat Imperator, argumento tamen illo Gothofredus ex *d. c. 5.* usus est, quod Justinianus ibidem ab uxore ad concubinam inferat & in versic. *sicut enim* statuatur, quod sicut quis legitimæ uxori alias superinducere non possit, sic nec concubinæ. Adde, quod ex verbis mox sequentibus, (*Et nos non prebamus luxuriantibus, sed caste viventibus legem*) perspicue appareat, Imperatorem eum, qui concubinas plures habeat, ad luxuriantium, contra eum, qui una concubina contentus sit, ad caste viventium classem retulisse, adeoque concubinatum unius cum una nequaquam pro statu libidinoso habuisse. Et quid verbis multis opus est. Ipse Imperator Leo, dum in Novella 91. dicit, præcedentium Legislatorum Constitutiones se abrogare velle, eo ipso fatetur, ante hanc ejus Novellam, concubinatum pro licito a præcedentibus Imperatoribus fuisse habitum.*

c) *d. Nov. 91.* Vixit autem Imperator Leo philosophus, cujus est hæc Novella plus trecentis triginta post Justinianum annis. Alb. Gent. *de Nuptiis l. 1. c. 6.*

b) Partim quod in arbitrio principis sit, actus etiam

E

jure-

jure naturali licitos & indifferentes, (qualem concubinatum unius cum una fuisse haecenus ostendimus,) pro utilitate Reipublicae prohibere, & tales prohibitiones haud dubie subditos in conscientia obligant; partim quod multae circumstantiae, quae praecedentibus temporibus concubinatus usum suadebant, seculo Leonis cessarent. Ita v. g. Leonis tempore & provinciales magistratus provinciam foeminam, & senatores libertinam, & liber homo ancillam propriam matrimonio sibi jungere poterat &c. Et ita intelligimus verba finalia d. Nov. 91. *Ceterum vita consortem invenire difficile non est.*

e) Saltem recitabimus verba Leonis. *Thesis ejus est: concubinatus religioni & naturae adversatur secundum divina Christianosque convenientia praecepta. Probatio theses sequens. Et quidem si, cum fontem habeas, sobrie inde haurire divino jure moneare; qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum, tu mavis. Tum tamen si fontem tu non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes.* Hic apparet, concubinatum cum luto & rebus vetitis comparari quidem, sed eam assertionem non probari, sed praesupponi, adeoque in probatione theses committi petitionem principii. Licet tamen hoc loco obiter querere. Cur illi, quibus Leo in componenda hac Novella usus est, non adduxerint argumentum ex dicto Paulino 1. Cor. VII. 2. *Propter fornicationem suam quisque feminam (γυναικα) habeat &c.* An tum temporis nondum ex illo loco argumentum adversus concubinatum fuit petitum? Et cur non? An quia sentiebant, eum non obstare concubinatu unius cum una, cum & ibi unus suam feminam habeat? (Hieronymus *Epist. ad Oceanum. Tom. 2. Epist. p. m. 322. Vide ne hoc, quod dicitur, unus uxoris virum, unius mulieris possit intelligi, ut ad*

colunt

coitum magis referatur quam ad dotales tabulas.) An ob alias rationes. Sane id non omittendum videtur, quod in toto novo testamento concubina *παλαλακῆς* mentio non fiat, cum tamen Apostoli sapius scortationis, adulterii, concubitus sodomitici, mentionem fecerint distincte, & Apostolus in recensendis operibus carnis *Gal. V. 19.* adulterium, scortationem, impuritatem distincte memoret. An dicemus, sub scortationis voce concubinatum comprehendendi? At illo tempore illa scortationis extensio nondum erat recepta, sed hæc extensio post aliquot secula demum orta. An non opus erat, ut concubinatus distincta fieret mentio? At quis ad hanc rationem confugeret, cum tamen nullum sit dubium, concubinatum & apud Romanos & Græcos fuisse si non frequentissimum, saltem non infrequentem? An denique, quod ex regulis prudentiæ Ecclesiasticæ Apostolus ejus mentionem omiserit, ne videretur, aut penitus eum improbare, si non libidinis causa susciperetur, aut approbare, cum sapius sub concubinatus specie per abusum palliaretur libido? Nihil determino, sed informationem, solidam tamen & solo autoritatis humanæ præjudicio non subnixam, modeste peto ab eruditioribus. Cæterum ut ad Leonem redeam, ab hoc quidem Imperatore non expectanda erat justa ac prudens eorum, quæ ab Antecessoribus constituta erant, correctio, per ea quæ latius ostendit Albericus Gentilis *de nuptiis lib. 1. cap. 6.* & Annæus Robertus *rerum judis. lib. 2. cap. 17. p. 711. seq.*

§. XIIX.

Cum igitur concubinatus & ante nativitatem Christi, ab Hebræis, Græcis, Romanis, & post nativitatem *Occasio, quæ inceptum fuerit, com-*

*concupiscentiam
habere pro
scurtatione,
auctoritas
Patrum Ec-
clesiæ*

vitatem Christi, sub Christianis etiam Imperatoribus, usque ad tempora Leonis Philosophi integra novem secula (a) pro statu honesto & licito fuerit habitus, jam paucis ostendendum, qua occasione factum fuerit, ut concubinitas etiam unius cum una proscortationis specie postea habitus fuerit. Ubi nullum est dubium, auctoritatem Patrum Ecclesiæ pro ratione illorum temporum parum in Philosophia morali versatorum (b), & imprimis Ambrosii, Hieronymi, Augustini primi hujus opinionis fundamenta jecisse.

a) Nam Leo Philosophus regnavit circa finem seculi noni.

b) Hanc assertionem perspicue probavit Clarissimus Barbeyracus in *præfatione ad versionem librorum Pufendorffii de J. N. & G.*

§. XIX.

*Imprimis
Ambrosii.*

Et Ambrosium quidem quod attinet, cum conceptum adulterii, forte primus a) extenderit ad omnem concubitum extra legitimam conjugem, b) & adeo non potuerit de concubinitate bene sentire, c) cœpit etiam contra hunc differere. d) Sed ab Ambrosio quidem non expectanda erat solida doctrina morum, utpote qui alibi adulterium ante Mosen & Evangelium non fuisse prohibitum asserit. e)

a) Dubitanter loquor, quia etsi in jure Canonico non deprehenderim alium Patrem Ecclesiæ ante Ambrosium, qui adulteri hunc novum conceptum formaverit, cum tamen non licuerit ob temporis penuriam

nuriam

nuriam Patres Ecclesiæ præcedentes Ambrosium evolvere, hic nihil determinare volui. Interim dum Lactantium evolvere, video hunc aliquo modo prævisse Ambrosio, dum *libro 6. divin. instit. c. 23.* sic scribit: *Non enim sicut juris publici (Romani) ratio est, sola mulier adultera est, quæ habet alium, maritus autem etiam si plures habeat a crimine adulterii solutus est. Sed divina lex (utique non Mosaica, per dicta superius §. 5. & 6.) ita duos in matrimonium, quod est in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur, quisquis compagem corporis in diversa distraxerit.* Quam sententiam postea etiam repetiit Ambrosius, ut statim videbimus. Interim tamen Lactantius adulterii conceptum non porrexit ad quemvis concubitum extra legitimam conjugem.

b) Ambrosius Lib I. de Abrahamo, unde desumptus *can. 4. C. 32. qu. 4.* *Neque blandiatur sibi de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur castimonia. Quicquid in ea, quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii nomine damnatur.*

c) Quia concubinatus est concubitus cum ea, quæ non est legitima uxor. Et quod hic non solum de viro, qui uxorem habet, cum Lactantio loquatur Ambrosius, patet ex verbis: *omne stuprum adulterium est.*

d) Ambrosius in sermone de S. Johanne relato in *can. 9. d. 9. 4.* *Dicat aliquis: uxorem non habeo, ideo ancillam mihi sociavi, (qua ut concubina utor.) Audi quid dicat scriptura ad Abrahamum: Ejice ancillam &c. Si igitur ancilla filius heres non est, ergo nec filius est. (quæ, qualis, quanta?) Cur autem &c. queritur tale contubernium, de quo nati non filii sunt matrimonii, sed testes sunt adulterii? Cur autem ejusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri pudori sint, non*

honoribus &c. Mulier igitur tua, si talibus moribus praedita est, ut mereatur consortium, mereatur & nomen uxoris. Praesta concubinae tuae libertatem & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius, quam maritus.

e) Ambrosius d. lib. 1. de Abrahamo. Consideremus primum, quia Abrahamus ante legem Moysi & Evangelium fuit, cum nondum interdictum adulterium videretur. Pœna criminis ex tempore legis est. Ut taceam, Ambrosium passim ita extollere virginitatem & cœlibatum, ut videatur conjugium considerasse ut statum parum honestum. Dallæus de usu pair. p. 272. Barbeyrac in præfatione citata §. 9.

§. XX.

Hieronymi.

Sed & Hieronymus, etsi diserte non condemnet concubinatum, a) non tamen potuit favorabiliter de eo sentire, cum de ipso matrimonio passim contemptim loquatur, b) Sed & hæc doctrina nævis Hieronymi annumeranda, excusandis forte, non defendendis. c)

a) Hieronymus in Epistola ad Eustochium Tom. I. Epist. f. m. 138. edit. Basil. 1537. Unde in Ecclesiis Agapetarum pestis introiit? Unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? Imo unde novum concubinarum genus? Plus inferam. Unde meretrices univire? Eadem domo, uno cubiculo, sæpe uno tenentur lectulo, & suspiciosos nos vocant, si aliquid existimamus. Nescias hic, an omnem concubinatum improbet, an vero saltem novum aliquod concubinarum genus. Nam omnem concubinatum non poterat novum conjunctionis genus dicere. Idem in Epist. ad Oceanum d. T. 1. f. 198. Alie sunt leges Cesarum, alie Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus noster precipit. Apud illos viris
impie-

impudicitia frena laxantur, & sola stupro atque adulterio
condemnatopassim per lupanaria & ancillas libido permitti-
tur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos
quod non licet feminis, aequae non licet viris. Conf.
Alber. Gentil. de nupt. lib. 1. c. 3. p. 25. Hic qui-
dem Hieronymus cum Lactantio adulterii con-
ceptum extendit ad virum, non tamen diserte
ad concubinatum. Idem in alia Epistola ad Ocea-
num T. 3. p. 319. seq. contra eos disputans, qui do-
cuerant, eum qui ante baptismum uxorem habuerat,
& post baptismum alteram priore mortua duxerat,
non posse fieri Episcopum, elegantem instantiam
dat de concubina p. 321. Quaram & illud. Si quis &
ante baptismum habuerit concubinam, & illa mortua
baptizatus uxorem duxerit, utrum clericus fieri debeat,
annon? Respondebis, posse fieri, quia concubinam habue-
rit, non uxorem, conjugales ergo tabulae, non coitus ab
Apostolo condemnatur. Subjungit statim. Multos vide-
mus, ut nimiam paupertatem uxorum sarcinam decli-
nare & ancillas suas habere pro uxoribus (in concubi-
nato) susceptosque ex his libros colere, ut proprius: quis
si forte ditati ab Imperatore stolam ipsius meruerint,
confestim Apostolo colla submittent, & inviti inter uxo-
res eas recipere cogentur. Sin autem principale rescri-
ptum eadem tenuitas impetrare non quiverit, cum Ro-
manis legibus scita Ecclesia mutabuntur? Hic obscurior
est Hieronymus, ut nescias an concubinatum istum
improbet, an toleret. Denique ad cap. 5. Epist. ad
Ephes. qui locus refertur can. 2. C. 32. q. 2. Sicut non
omnis congregatio haereticorum Christi Ecclesia dici po-
test, nec caput eorum Christus, sic non omne matrimo-
nium, quo non viro suo secundum precepta Christi uxor
jungiur rite conjugium appellari potest, sed magis adulte-
rium. Hic equidem concubinatus non nominatur sed
tamen

tamen

tamen facile ista Hieronymi assertio ad concubinatum extendi poterit.

- b) Vide Barbeyrac. *d.l.* Adde *cap. 4. C. 32. qu. 2.*
 c) De his Hieronymi nãvis vide Barbeyr. *d.l.* & ibi citatos. Conf. Dn. Præsid. *in cautel. circa præcogn. iurispr. Eccles. cap. 5. §. 7. & 8.*

§. XXI.

Potissimum
 vero Augu-
 stini.

Denique Augustinus sæpius concubinatum omnem condemnavit, (a) sed absque rationibus justis, b) imo ipse fatetur, quod ex Decalogo probare nequeat, concubinatum esse speciem fornicationis, c) & alibi rationem suppeditat, concubinatum defendendi. (d) Sed quam graviter ipse Augustinus in variis doctrinæ moralis capitibus erraverit, jam ab aliis ostensum fatis. e)

- a) Augustinus *Serm. 243. de tempore apud Dedekennum Part. 3. l. 1. Sect. 3. n. 1.* concubinatum dicit gravius esse peccatum, quam adulterium, quia publice fiat, Idem *l. 5. Homil. 49.* unde desumptus *can. 6. dist. 34. Fornicari vobis non licet, sufficiant vobis uxores. Audiat Deus, si vos surdi estis, audiant angeli, si vos contemnitis, concubinas vobis habere non licet, etsi non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas postea, dimittatis & ducatis uxores, tanto magis damnatio vobis erit, si volueritis habere uxores & concubinas.* Idem *de bono conjugali c. 14. relato in can. 5. C. 32. q. 2. Concubine ad tempus adhibitæ, nec, etiamsi causa filiorum concumbant, justum faciunt concubinatum suum.* Denique *ibid. c. 3. & in jure Canonico cap. seq. 6. q. 2. Solet queri, cum masculus & fœmina, nec ille maritus nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptia sint vocanda.* Et potest quidem
 for-

fortasse, non absurde hoc appellari concubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint &c. Ceterum &c. si aliquam sibi vir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam vel honoribus vel facultatibus suis inveniat, quam comparem ducat, animo ipso ADULTER est, nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum illa, cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium.

b) Nam primus locus apud Dedekennum præsupponit concubinatum esse peccatum, non probat. Secundus *can. 6. dist. 34.* flosculis quidem oratoriis & exclamationibus (*audiat Deus, audiant angeli &c.*) utitur, nulla ratione. (Quamvis illas exclamationes admiretur & commendet Gonzalez Tellez *ad capit. 20. de sponsal. & matrim. f. 45.*) Tertius & quartus *c. 5. & 6. C. 32. q. 2.* pariter ne umbram quidem rationis alicujus ostendant, sed Augustinus quasi pro tribunali de simplici & plano pronunciat.

c) Momentum totius controversiæ in eo situm erat, utrum concubinatus unius cum una liberorum procreandorum causa initus, sed cum libertate dimittendi aut recedendi, sit status turpis & fornicationis species. Hoc debebat Augustinus adducta saltem vel minima ratione probare. Sed ut vidimus, nullam attulit. Quin potius *in Can. 11. caus. 32. q. 4.* (qui textus desumptus est ex *questionibus in Deuteron.*) ita loquitur. *Omnis moechia etiam fornicatio dicitur in scripturis. Sed utrum etiam omnis fornicatio moechia dici possit, non mihi interim occurrit locutionis exemplum. Sed si non omnis fornicatio etiam moechia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri, qui uxores non habent, cum feminis maritos non habent, (quorsum etiam ex mente*

F

Augu.

Augustini pertinet concubinatus) *utrum inveniri possit ignoro.* Habes Augustini confessionem. Jam vide quomodo se ex hoc dubio expediat. *Sed si furti nomine bene intelligitur illicita usurpatio rei alienae, profecto & nomine mæchie omnis illicitus concubitus prohibitus debet intelligi.* Vides Augustinum redire ad punctum circuli, unde cœperat discurrere. Quæritur an concubinatus sit prohibitus & turpis. Affirmatur, ratio, quia est fornicatio. Objectio, falsum hoc, nec in sacris litteris sub fornicatione comprehenditur. Resp. Imo comprehenditur. Instantia: Proba. Respon- sio, non possum quidem disertis verbis scripturæ probare, sufficit, quod sub fornicatione intelligatur omnis concubitus illicitus, (& adeo (en reditum ad punctum circuli) concubinatus.

d) De polygamia Patriarcharum ipsi a Fausto objecta responder Augustinus *in cap. 7. C. 32. q. 4.* *Quod (matrimonium polygamicum Jacobi) quando mos erat, crimen non erat.* Cujus dicti alius sensus esse non potest, quam polygamiam non repugnare juri divino universali, sed ejus prohibitionem ad leges positivas easque particulares pertinere. Quod si ergo de polygamia sic sensit Augustinus, cur non majori ratione quis adversus ipsum de concubinato urgere posset. *Concubinatus quando mos erat, crimen non erat, sed pro crimine demum post legem prohibentem habendus est.*

e) Lege saltem Barbeyracum *d. l. & obstupesces.* Adde tamen *cautelæ Dn. Præsidis d. c. 14. §. 9. 10. 11. inculcatis.*

§. XXII.

Sed fuerunt saltem hæc tum temporis priva- *Non tamen*
 tæ opiniones horum Patrum, non in ecclesia com- *mox in Ec-*
 muniter receptæ, haud dubie ob evidentem ratio- *clesia ante*
 num justarum defectum. Quin potius adhuc post *Novellam*
 Ambrosii mortem in Ecclesia concubinatum pro *Leonis re-*
 ftatu licito ac honesto aut saltem non inhonesto *cepta.*
 fuisse habitum, docet canon concilii Toletani pri-
 mi, a) nequaquam de uxore iusta absque pactis
 dotalibus ducta loquens, b) & locus Isidori, c) ut
 canones Pseudo Apostolicos d) taceam. Nec ve-
 rosimile est, ante Novellam illam Leonis concubi-
 natum in aliquo concilio fuisse prohibitum, quia
 haud dubie locus ille hæctenus fuisset ex tenebris in
 lucem protractus. (e)

a) Fuisse illud concilium circa finem seculi quarti, aut
 initium quinti, adeoque ante tempora Hieronymi
 & Augustini, sed post mortem Ambrosii habitum
 docet Joh. Ludov. Hartmann. *Tom. 3. Concil. Illustr.*
p. 395. seq. Verba concilii in *Can. 17.* hæc sunt: *Si quis ha-*
bens uxorem fidelis, concubinam habeat, non communices.
Ceterum is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam,
a communione non repellatur, tamen ut unius mulieris, aut
uxoris, aut concubine, (VT EI PLACVERIT) sit com-
junctione contentus. Alias vivens abjiciatur, donec desinat,
& ad penitentiam revertatur. Totus contextus osten-
 dit, concilium loqui de concubinato iusto matrimo-
 nio contradistincto. Et quamvis *canon. 4. dist. 34.*
 verba *canonis 17.* adducta non integra proferat, tamen
 & ibi videre est, sermonem esse de concubinato, non
 matrimonio iusto.

b) Occasionem huic inepto effugio dedit Gratianus,
 qui ut aliquid afferret, quo dissensum concilii To-

letani a sententiis memoratorum Ecclesiae Patrum tolleret, praemisit dicto can. 4. dist. 34 *Concubina hic intelligitur, quae cessantibus legalibus instrumentis unita est, & conjugali affectu adsciscitur. Hanc conjugem facit affectus, concubinam vero lex nominat. Quod si hic sensus Gratiani esset, ad matrimonium jure naturae sufficere intentionem generandi cohabitatione continuata sobolem, & talem affectum conjugalem etiam in concubinato esse, verum quidem dixisset, sed id non fuisset sufficiens ad contradictionem Patrum tollendam. Verum ostendunt sequentia ap. Gratianum post dict. can. 4. quod per conjugalem affectum intelligat intentionem individua consuetudinis, & sic falso explicat concilium Toletanum, utpote quod haud dubie de concubina loquitur, quae assumpta est interim loco uxoris cum libertate dimittendi. Observantes hoc alii, Gratianum non recte explicasse mentem concilii, dicunt, equidem per concubinam intelligi talem, quae vera quidem est uxor, sed non legitima, verum talis, quae alicui sine solennitatibus Ecclesiasticis est sociata. Vide Zieglerum in notis ad Lancelottum lib. 4. tit. 8. §. ult. p. 293. Hi si per veram uxorem intelligant uxorem secundariam & vice uxorem, recte quidem canonem explicant, sed tamen dissensum Patrum ita non conciliant. Sin per veram uxorem intelligant cum intentione individuae consuetudinis & affectu maritali ductam, aequo falso ac Gratianus sensum concilii Toletani exponunt. Conf. Havemann. Gamol. lib. 3. tit. 2. §. 5. Wissenb. ad tit. Cod. de concub.*

e) Vixit Isidorus Hispalensis seculo septimo, adeoque diu post Hieronymum & Augustinum. Hic in libro de distantia veteris & novi testamenti inter alia & hanc differentiam ponit, relatam a Gratiano c. 5. dist. 34.

Chris-

Christiano non dicam plurimas sed nec duas simul (vel uxores vel concubinas, ut in veteri testamento) habere licitum est, nisi unam tantum aut uxorem aut loco uxoris, si conjux deest, (in quo iterum a Veteri Testamento nova differentia sita est) concubinam.

d) Extat in canonibus illis Apostolicis 17. *Si quis post baptismum secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non potest esse Episcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deserviunt.* Vid. Joh. Ludov. Ruelium *T. 1. concil. illustr. p. 106* Hic equidem interdicitur concubinatus Clericis sed non Laicis. Quamvis autem confiter, canones illos esse supposititios, & seculo demum quinto aut serius fictos, illustrationis tamen gratia eo uti possemus, quod tempore fictionis hujus nondum creditum fuerit, concubinatum in universum esse illicitum, nisi constaret, a multis credi, ab hæreticis eos canones esse compositos. Vide Ruelium *in disc. præmiati ad illos canones d. Tom. 1.* Ergo hoc quidem argumento supersedebo.

e) Cum hic versetur in negativa, probatio a nobis non est postulanda, sed ostendendus erit locus ex conciliis concubinatum damnantibus. Deprehendi equidem, postquam hæc scripseram, Gonzalez Tellez *ad cap. 6. de cobab. Cler. & Mul. f. 74.* jam a primis Ecclesiæ seculis putare prohibitum esse in variis conciliis, concubinatum tam laicorum, quam clericorum, atque provocare ad exempla quædam quæ ipse adduxerit *in concil. Elibert.* Sed quemadmodum in ipso concilio Elibertano nulla talis prohibitio legitur, ita commentarius ille Tellez ad istud concilium non est ad manus, unde non possumus ad illam objectionem distinctius respondere.

§ XXIII.

An post Leonis Novellam in Imperio occidentali recepta fuerit jure civili, vel canonico, dubitatur.

Imo etsi nullum sit dubium, Leonem Philosophum adeo primum esse, qui sententiam Augustini de concubinato publica lege approbaverit; a) uti tamen non constat, an & quam diu in Imperio orientali ista novella Leonis observata fuerit, aa) ita quod jus Civile Imperii occidentalis attinet, notum est, Leonis Novellas non habere auctoritatem probandi, b) imo quod jus canonicum concernit, quo hodie utimur, mirandum est, quod in decretalibus Epistolis Pontificum nullus titulus extet de concubinato, c) ut adeo non sit a vero absimilis sententia Jctorum celeberrimorum, jus canonicum non prohibere concubinatum. b)

a) Per dicta §. 17. 21. 22.

aa) Sed confer tamen infra notata ad §. 32. lit. e. n. 4.

b) Quia tempore Leonis Philosophi imperium occidentale jam erat ad Germanos translatum. Postea vero jus Justinianicum quidem in Germania fuit suo modo receptum, nunquam Novella Leonis.

c) Non obstat totus titulus de cohabitatione Cleric. & mul. item cap. si concubinae 55. de sententia excomm. ubi variae poenae Ecclesiasticae in concubinas & concubinarios constitutae leguntur. Nam. resp. (1) Textus illi non pertinent ad concubinas in genere, sed ad concubinas clericorum in specie, (2) Ratio earum non tam quaerenda est in turpitudine concubinatus in se, quam in laesione voti castitatis, quod clerici profitebantur. (3) Neque has tamen constitutiones habuisse effectum, ut patebit ex dicendis §. 27.

d) Vide Zieglerum ad Lancell. lib. 4. tit. 8. §. ult. p. 997.

Wis-

Wissenb. *ad cod. tit. de concubin. p. 216.* videlicet ob dict. c. 4. & 5. dist. 34. Franc. Hotman. *de spuris & legitimatione cap. ult.* Conf. Havemann. *Gamol. synopt. l. 3. tit. 2. §. 5.* Et si enim retulerit sententias Augustini, tamen etiam retulit sententiam Isidori & Concilii Toletani, & Augustinus partim certam concubinitus speciem admittit c. 6. C. 32. q. 2. partim ratione destituitur. conf. dicta *superius §. 21.*

§. XXIV.

Adjuvat vero valde conjecturam de durante licentia concubinitus in Imperio certe occidentali, quod, si evolvas capitularia Regum Franciæ & Imperatorum Germanorum, deprehendas perspicue, concubinitum viri, qui uxorem jam habet, quidem prohibitum legi, a) sed sub multa pecuniaria, b) ratione eorum autem, qui uxores non habebant, mansisse quidem differentiam inter uxorem & concubinam, concubinitum & matrimonium, sed faltem quoad perfectionem & honestatis gradum. c) Ut taceam exempla d) illustriatorum ex Concubinis pro infamibus non habitorum, sed in bonis paternis succedentium. e)

*Licentia
concubinitus
sub Impera-
toribus Ger-
manis.*

a) Capitulare Caroli M. & Ludovici Pii colligente Ansegiso l. 6. cap. 230. (apud Baluz. T. 1. p. 962.) *Uxorem habentes nec pellicem nec concubinam habeant. Idem dicit cap. 433. eod. lib. 6. & lib. 7. cap. 336. Adde Addit. 2. cap. 23. (d. T. 1. p. 1145.)*

b) Pipinus Rex Italiæ, in capit. 34. (d. T. 1. p. 540.) concubinitum uxoris prohibuit, sub pœna Wergeldi.

c) Ca-

- c) *Capitulare Ansegisi Lib. 7. cap. 59. (T. 1 p. 1039.)*
Non omnis mulier viro juncta uxor est vxi &c. Ita-
que aliud est uxor, aliud concubina &c. Non est du-
bium, eum mulierem non pertinere ad matrimonium,
in qua docetur, nuptiale non fuisse mysterium (id est
sacramentum matrimonii, ut ex Hinc mari epistolis
perspicue probat Baluz. in notis ad Capitul. Tom.
2. p. 1234.) & capit. statim sequente 60. Non est conjugii
duplicatio, quando ancilla relicta uxor adsumitur, sed
profectus est honestatis. Adde capit. 105. d. lib. 7.
quod haecenus excerpta latius repetit & declarat.
- d) Ne nobis objiciatur, exemplis non esse judican-
 dum, sed legibus.
- e) Ita notum est, Pipinum Crassum, Majorem domus,
 sub linea Merovingica praeter Plectrudem, conjugem
 legitimam, in concubinato habuisse Alpaidem & ex
 ea Carolum Martellum genuisse. Et quamvis Cle-
 rus huic concubinato adversaretur, eo tamen non
 obstante Carolum hunc Martellum, etsi nothum, Pa-
 tri successisse. *Vide Lehmann. Chron. Spirense lib.*
3. cap. 19. & 20. Ita Arnolphus, Carolomanni, Ludo-
vici Germanici filii, filius nothus, Rex Germaniae &
Imperator factus. Et nullum est dubium, seculo no-
no, decimo, & sequentibus concubinarum virorum
illustrium, in Italia pariter, & Germania, & reliquis
Europae partibus, fuisse exempla non infrequentia
nec vspiam legi, privatis & non uxoratis concubina-
tum esse prohibitum. Etsi autem Ludovicus Pius
in Capitulari Anni 816. libros concubinarum regia-
rum a successione excludat, admonet tamen fratrem
seniorem, liberis legitimis deficientibus succedentem,
ut cum liberis regis ex concubinis natis misericor-
diter agat.

§. XXV.

Videamus jam, quænam fuerit ratio, cur concubinatus non potuerit abrogari illis temporibus, etsi multi pontifices & Episcopi serio id agerent, ut abrogaretur. Sane nullum est dubium, multas propositiones ut verissimas seculis illis jam fuisse receptas, ex quibus sua sponte fluebat, concubinarum esse statum inhonestum. Nam 1) matrimonium habebatur jam seculo nono & decimo pro sacramento. (a) 2) Ad autoritatem majorem huic sacramento conciliandam multum conducebat persuasio, concubitum omnem non sacramentalem i. e. non cum legitima uxore esse illicitum, imo fornicationis & adulterii speciem. (b) 3) Non habebatur pro matrimonio conventio partium privata nisi accederet benedictio sacerdotalis publica. (c) 4) Dimissio uxoris citra adulterium credebatur esse contra prohibitionem Christi, etiamsi alias gravissima divortii causa subesset, quæ etiam in prioribus post Christum natum seculis ab Ecclesia fuisset admissa. (d) 5) Cessabant aut cessare credebantur causæ permisi olim concubinatus apud Hebræos & Romanos, quas jam supra hinc inde recensuimus. (e)

a) Vide modo notata *ad thes. preced. tit. c.*

b) Ex doctrina videlicet Ambrosii & Augustini *supra* §. 19. & 21. exhibita. A quibus repetiit Gratianus *post cap. 2. C. 36. qu. 1. Fornicationem esse genus omnis concubitus illiciti extra uxorem legitimam.* Sed non magis hanc assertionem, juri Hebraico & Romano ignoratam, ulla ratione probat, ac Augustinus. Adde, quod jam a temporibus Augustini videatur constanter in Eccle-

G

lia

*Rationes
contra licentiam
concubina-
tus.*

fia doctum, & post collectionem Gratiani in seculo
12. etiam communiter creditum esse, adulterium, ex
jure universali & jussu divino esse, etiam concubitum
mariti cum soluta, (quamvis hæc sententia repugna-
ret juri Mosaico & Romano,) *vid. can. 13. 15. 16. caus. 32.
qu. 6.*

c) Vide Hochmann. *de bened. sacerdot. cap. 2. §. 29. seq.
p. 50. seq.*

d) Vide Selden. *de Uxor. Hebr. lib. 3. cap. 28. seq. ad finem
libri.*

e) Scilicet licentiam polygamix apud populum Hebræ-
um & interdictionem nuptiarum apud Romanos cum
ancillis, libertis, provincialibus.

§. XXVI.

*Rationes
pro licentia
concupina-
tus.*

Contra haud dubie obstiterunt aliæ rationes
non minus prægnantes, quæ concubinatus universi
abrogationem impedierunt. 1) Concubinatum li-
bidinis causa initum non confundendum esse cum
concubinatu scortationis evitacionem intendente. a)
2) Posterioris hujus causas subesse honestas, partim
intuitu juvenum, b) partim intuitu viduorum. c)
3) Doctrinas illas de sacramento matrimonii & con-
ceptu fornicationis, ut pene omnes doctrinas matri-
moniales, eo tendere, ut sub prætexta pietatis Laici
Clericorum imperio plusquam despotico subjiceren-
tur. (d) 4) Etsi quis in conjunctione cum concubina
habeat intentionem, eam non derelinquendi, me-
liorem tamen esse hoc intuitu conditionem ejus, qui
concubinam habet, quam qui uxorem, si postea justa
causa eam dimittendi oriatur. e) &c.

a) Qua-

- a) Qualem haectenus ostendimus fuisse Concubinatum Hebraeorum & Romanorum. Quod si dicas, saepe tamen palliari libidinem sub titulo concubinatus, concedam. Sed propter abusum tamen non statim tollitur usus. Palliatur saepe libido sub specie matrimonii. Sed audi, quod respondeat Augustinus *can. 3. C. 32. q. 2.* *Quicquid inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidum gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum &c.*
- b) v. g. Si non habeant donum continentiae, & non possint tamen, ob deficientia media sustentandae uxoris justae, talem, quae statui eorum aequalis sit, invenire, ducendo autem vilioris conditionis faemina vel status sui dignitatem prostituunt, vel etiam spem omnem futurae promotionis sibi pracludant &c.
- c) Ne ducendo secundam & tertiam conjugem & multiplicatione liberorum legitimorum, conditionem liberorum primi matrimonii miseram reddant. Huc pertinet exemplum Antonini Imperatoris supra adductum §. 16. lit. d.
- d) Mereretur dignitas materiae, ut peculiari dissertatione, imo integro volumine haec observatio ad oculum demonstraretur, leges connubiales plerasque a Clero Pontificio sub specie pietatis in orbem Christianum noviter introductas, primario ei fini inseruisse, ut sub intolerabili jugo Laicos detinerent, ipsi videlicet ab hoc jugo exempti, cum sibi ipsis omnem matrimonii legitimi usum interdixissent. Et si vel istud ex historiis per secula colligeretur, quam tyrannidem sub hoc praetextu in ipsos Reges Christianos exercuerint Pontifices, & quantis astutiis usi fuerint, quicquid voluerint ab illis hoc medio extorquendi, suppeditaret non parvo volumini scribendo

do materiam sufficientem. Speciminis loco potest esse, quid inter Henricum VIII. Angliæ Regem & Pontificem hac parte gestum fuerit, & quomodo tandem ista tyrannis Papalis ansam dederit, ut Henricus VIII. jugum papale excuteret.

e) Nam si justa esset uxor, non poterat secundum tradita juris canonici aliam ducere, etiam si adultera esset, nisi dispensatione impetrata a Papa, quam difficile obtinebant, in primis privati. At concubinam poterant ex justa & gravi etiam alia causa, sine præcedente impetratione a quovis superiore, repudiare.

§. XXVII.

*Vera ratio
concupina-
tus tam d
tolerati la
scivia Cleri
Pontificii.*

Sed hæ rationes quidem, etsi non nullius ponderis, non movebant Pontifices, ut concubinatum, pro potentia, quam in seculo duodecimo & sequentibus sibi jam paraverant, non penitus abrogarent. Retinebat potius eos lascivia propria, & eminentis Cleri pene totius Pontificii, cui, cum matrimonio omni interdixissent, & tamen donum continentiae ipsi concedere non possent, permittendæ erant libidines omnis generis nefandæ, & adeo etiam libidines sub specie concubinatus palliatæ, ita ut clericus ille pro casto haberetur & laudando, qui una saltem concubina contentus esset. Hoc vero præsupposito non tutum videbatur, laicis omnem concubinatum velle interdiceret.

Huc pertinet charta Ludovici VI. Regis Galliæ adducta Dufrenio in Glossario sub voce concubina. *Uti Clerici ejusdem Ecclesie, sicut usque modo vixerunt, permaneat: hoc tamen precipimus, ut Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi nullatenus deinceps uxores concubinas habeant: ceteri vero cujuscunque ordinis Clerici propter*
for-

fornicationem licentiam habeant, ducendi uxores (concubinas.) Pergit Dufrenius. Concubinas praterea olim toleratas, vel non omnino prohibitas, vel denique adeo hunc invaluisse abusum, ut eas tolerari necessum judicarent Pontifices, tametsi subinde variis in conciliis (at in quibus?) damnatus sit, colligere licet ex concilio Vermeriensi anno 752. c. 7. ex Nicolao I. P. P. Epist. 59. & in resp. ad Bulgar. cap. 3. ex Johanne VIII. Epist. 198. Vide Crisconium in Brev. c. 230. 231. adeo ut etiam cum uxore legitima concubinam habere quodammodo licuerit, quam uxoris appellatione donant capitula Herardi Archiep. Turon. cap. 110. Idem Dufrenius voce Focaria: Prasertim Focariae appellatae Presbyterorum & Clericorum concubinae (olim concubinae militum l. 2. C. de Don. int. V. & l. 3. C. de cond. insert.) Gerardus de Schueren in Vocabul. Focaria: eyn buere by den Hert. &c. Pertinet etiam huc ex gravaminibus nationis Germanicae in comitiis Noriberg. 1533. propositis gravamen 31. (ap. Schilter. de libert. Eccles. Germ. l. 7. c. 2. p. 882.) Sapenumero compertum est, cum consecratis prasertim sacerdotibus per jura canonica legitime uxores sine interdictae, quod debinc pudicitiam matronarum, virginum, laicorum scilicet uxorum, filiarum, sororum attentant, ac noctu interdumque sollicitant. Efficiunt quoque per assiduum ac indefessum laborem, partim muneribus, donis ac blanditiis, ut complures honestae alioqui virgines & matronae, partim etiam in secretis, quas vocant, confessionibus, diuturna opera labefactentur, ad peccata offendiculaque commoveantur, nec raro etiam evenit, ut hi uxores ac filias maritis patribusque detineant, & remorentur, minantes interim gladio, aqua, igne, ulturos repetitas uxores. Atque tantorum malorum segetem ex libidine insana contrahunt &c. Durasse vero concubinarum clericalium abusum usque ad seculi deci-

mi sexti initium argumento est scriptum satyricum
De meretricum in suos amatores, & concubinarum in sa-
cerdotes fide quodlibeti Heydelbergensis questiones sali-
bus & facetiis plena &c. quod a Jacobo Wimpfelin-
 gio acceptum Crato Udenheimius scholæ Schletsta-
 diensis præfectus anno 1501. typis imprimi curavit.

§. XXVIII.

Primus in-
ter Pontifi-
ces Leo X.
initio seculi
16. concubi-
natum pro-
hibuit, astu-
te magis
quam serio.

Tandem tamen paulo post initium seculi de-
 cimi sexti, primus, quod sciam, Leo X. Pontifex in
 Concilio Lateranensi prohibuit Clero, non libidines
 concubinato turpiore, sed concubinatum. Videli-
 cet pro astutia, qua pollebat, ut Laicis ora obturaret
 conquerendi de lascivia Cleri, cum ipsimet non
 raro sub specie concubinatus libidinem palliarent.
 Quare & ita prohibitionem illam concubinatus Cle-
 ricalis direxit, ut verbis quidem gravissimis vide-
 retur detestari istum Cleri concubinatum, & serio
 rem agere in ejus abrogatione, cæterum, si accu-
 ratius rem perpendas, id revera egit, ut laicis inde
 ægre fieret, & Clerici facile totam illam prohibitio-
 nem eludere possent.

Extat illa prohibitio in septimo decretalium, *lib. 5. tit.*
16. cap. 1. Præcessit quidem illam prohibitionem Leo-
 nis, decretum Concilii Basileensis, relatum a Gonzalez
 Tellez *ad cap. 6. de cobab. cleric. & mulier. p. 74. & 77.*
 sed tantum in admonitione subsistens, nullam pœnam
 dictitans. Cæterum meretur observatio thesæos no-
 stræ peculiarem dissertationem. Hic saltem rem
 in summam contrahamus. 1.) Docet illud capitulum
 non obscure, laborasse totum clerum & omnes adeo
 superiores, etiam Clericos, imo Pontifices ipsos, concubi-

cubi-

cubinatu valde libidinoso. 2.) & tamen jubet Pontifex, Clerum vitiosum corrigendum esse, non a Laicis, sed a superiore Clero. 3.) Quod si hic pœnam neglexerit, eum coercendum esse a Clero adhuc superiore, & hunc denique ab ipso Papa. Quis hic non videret, astute elidi a Pontifice querelas Laicorum, cum concubinariis non facile soleat punire concubinarium. 4.) Hortatur quidem Laicos, ut a concubinato omni, (etiam non libidinoso,) abstineant, urgens doctrinas hæctenus ab universo populo receptas, (quas in superioribus satis examinavimus) quod omnis fornicatio sit prohibita in sacris litteris, & quod Apostolus consilium det, ut qui se continere nolit, uxorem ducat; adeoque concubinatum Laicorum non diserte prohibet. 5.) Sed tamen Laicos huic monito non parentes non relinquit puniendos magistratui laico, sed hortatur clerum, ut divini observantiam præcepti canonicis remediis (i. e. excommunicatione) omnistudio introducere laborent. 6.) Certus adeo erat Pontifex, vel Laicis ita ora obturatum iri, ne amplius clamarent adversus cleri concubinatum, vel, si clamare pergant, Clerum per hoc capitulum habiturum mille occasiones ægre faciendi Laicis, nullam vero Laicos, Clerum adigendi ad observantiam huius capituli. Et, nisi me omnia fallunt, hæc etiam genuina ratio est, cur Laici in Gravaminibus anno 1533. propositis *ad th. præced.* excerptis, de reliquis libidinibus Cleri quidem graviter conquesti sint, de concubinato clericali vero ne hiscere quidem fuerint ausi; quod factum non esse, antea valde mirabar.

§. XXIX.

*Postea in
ordinat. po-
lit. 1530. ea-
dem probi-
bitio, sed
frigide ni-
mis repeti-
ta.*

Quamvis vero haud dubie multi ex Laicis postea sæpius in conventibus imperii de libidinibus cleri variis conquesti fuerint, nihil tamen obtinere potuerunt, quam ut abolitio libidinis Ordinationi Politicæ Augustanæ 1533. sed verbis nimis generalibus, & maxime frigidis, insereretur, quibus tamen etiam concubinatus notaretur, etsi ejus disertam mentionem non fieret, & verba obscuriora essent, utrum omnis concubinatus iis esset prohibitus.

Res patet ex verbis dict. Ord. Polit. tit. 33. von leichtfertiger Beywohnung. Diemweil auch viel leichtfertiger Persohnen aufferhalb von Gott auffgesetzter Ehe zusammen wohnen/ auch der öffentliche Ehebruch nicht gestrafft/ sondern gestattet/ dadurch der Allmächtige/ nach dem es wieder sein Göttlich Gebot/ hoch beleidigt/ auch zu vielen Aergernüssen Ursach gibt; derhalben ordnen und wollen wir/ daß ein jede geistliche und weltliche Obrigkeit/ der solches ordentlich zugehöret/ ein billich Einsehens haben soll/ damit solche öffentliche Laster der Gebühr nach ernstlich gestrafft und nicht gedultet werden. Concubinatum hic simul prohiberi docent verba: aufferhalb von Gott auffgesetzter Ehe. An omnem? dubium ob verba: viel leichtfertiger Personen. Ratio cur ita obscure & generaliter hæc sint posita, facile petenda ex dictis *ad §. preced.*

§. XXX.

*Nec initio
reformatio-
nis concubi-
natus omnis
pro turpi
habitus.*

Sed nec Lutherum & Theologos Wittebergenses initio reformationis concubinatum omnem pro statu turpi & valde scandaloso habuisse, docent verba consilii a Theologis Wittebergensibus anno

1539.

1539. Philippo Landgrafio Hassiæ dati. a) Ut taceam, quod in consiliis matrimonialibus a Sarcerio paulo post initium reformationis editis, nihil vel certe parum de concubinato, illo tempore tamen adhuc satis frequente, agatur, nec ille ut prohibitus & turpis notetur. b)

a) Ediçit hoc consilium Daphnaus Arcuarius in der Betrachtung vom heiligen Ehestande. Autores ejus sunt, vel certe ei subscripserunt, præter alios præcipui Martinus Lutherus, Philippus Melanchton, Martinus Bucerus, Antonius Corvinus &c. Extat illud, sed ut apparet, valde mutilatum & emendatum, etiam in Sacerii *Corpore juris matrimonialis f. m. 273. seq.* Conf. Michaelem Siricium *de uxore una cap. I. p. 44.* Verba ad quæ respicio hæc sunt, ap. Arcuariump. 237. *Quodsi denique vestra Celsitudo omnino concluderit, adhuc unam conjugem ducere, putamus, id secreto faciendum, uti superius de dispensatione dictum, nempe ut tamen V. Celsit. illi persona, ac paucis personis fidelibus constet Cels. V. animus & conscientia sub sigilia confessionis. Hinc non sequuntur ALICUIUS MOMENTI contradictiones, aut SCANDALA, Nihil enim est inustati, principes CONCUBINAS alere &c. Iungendus tamen cum hoc loco erit alius Lutheri locus ex T. 7. Jenens. Germ. fol. 425. Daß ihr Fürsten zum Theil den Heilß-Weg gehet/ da habt ihr leider dahin gebracht mit eurem bösen Exempel, daß schier der Baur nicht mehr wil für Sünde halten/ und habt uns zu thun gemacht/ daß wir mit aller Mühe schwerlich den Ehestand fein löblich und ehrlich erhalten/ ja wider anrichten können.*

H

d) Pri-

b) Prima editio prodit Anno 1553. secunda auctior anno 1569. Etiam in secunda editione nihil in toto opere inveni de concubinato, nisi fol. 224. seq. tractatum non neminis sub rubrica: ein kurzer Auszug von Ehesachen/ aus gemeinen und vñ vörnehmlich Päpstlichen Rechten in Fragstücke und Antwort gestellt: Darinnen zu sehen / daß es die Canonisten auch nicht allezeit so schnurrecht mit den Ehesachen troffen haben. Derhalben kein Wunder: ob noch Leute seyn/ die hierinnen etwa strauhlen. Quod sic intelligo: Theologum temporis passim, nec sine ratione monuerunt, Canonicum jus multa falsa & impia docere, etiam in causis matrimonialibus. Jureconsulti vero, cum non aliam haberent normam pronunciandi, quam jus Civile, & Canonicum, & in materia nuptiarum jus canonicum præ civili esset receptum, pergebant pronunciare secundum jus Canonicum. Hoc pacto vero fiebat, ut principes sæpius confulerent Theologos in causis matrimonialibus. His vero, rejecto jure canonico, sæpe aqua hærebat, unde sumerent fundamentum novum. Nam Theologia scholastica hic videbatur æque suspecta ac Jus Canonicum; philosophia moralis Aristotelis erat insufficientis; doctrina juris naturalis tum adhuc in puteo latebat: lex Mosaica in universum ob concessionem polygamiae & divortiorum non poterat esse norma adæquata &c. ergo fluctuabant, & variabant in suis responsis, & consiliis. Icti hæc videntes, haud dubie Theologis iterum objiciebant, hos esse fructus Juris Canonici rejecti, & facilius esse normæ imperfectæ novos arguere, quam aliam normam perfectiorem substituere. Huic scommati videtur oppositus esse hic tractatulus. Qui, ut ad scopum nostrum revertar, de concubinato fol. 133. b. præter definitionem concubinatus, & annotatam differenti-

am

am juris canonici & Civilis quoad licentiam concubina-
natus, ne verbulum quidem addit, unde colligere
possis, quænam sit Autoris sententia de hac licentia.

§. XXXI.

Quod vero adhuc post medium seculum deci-
mum sextum creditum fuerit, concubinatum non o-
mnem libidinis esse speciem, sed potius quosdam con-
cubinatus pro fine habere evitacionem vagæ libidinis,
& scortationis, & quod adhuc initio seculi decimi septi-
mi, liberi ex tali concubinato nati, nec pro infamibus,
nec pro vilibus, sed solum inferioris dignitatis a pater-
na crediti ac ita ad nuptias etiam fœminarum nobili-
um admissi fuerint, illustri exemplo ex familia Comi-
tum Isenburgenfium petito probari poterit.

*Exemplum
illustre con-
cubinatus
liciti, adhuc
in medio se-
culi decimi
sexti.*

In controversia inter Ludovicum Landgrafium Hassiæ
& Wolfgangum Ernestum comitem Isenburgensem
initio seculi 17 publicis scriptis ex utraque parte, su-
per alienatione pagorum quorundam agitata, prodiit
etiam Francofurti 1619. a parte Comitis Iseburg.
Summarischer Bericht dero zwischen &c. Hessen und
&c. Iseburg streitigen alienations Sache &c. ubi fol.
141. seq. lit. y. legitur etiam dispositio Antonii Comitis
Isenburgenfis de bonis Concubinæ post mortem eius
relinquendis, cujus verba initialia sunt. Nachdem wir
nechst verschiedener Zeit unserer Nothdurfft und Gele-
genheit nach mit gutem Vorwissen und Bewillung &c.
unserer lieben Söhne &c. die erbare Catharinen Gump-
din als für unsere ehrliche Concubin, zu uns genomen/ Ge-
müths und Meinung/ unser Gewissen dadurch zu entledi-
gen/ Unzucht zu vermeiden/ und vermittelst Göttlicher

H 2

Gnade

Gnade einen Gottseeligen Wandel zu führen/ und sich dann ermelte Catharin biß anhero bey uns recht/ redlich wohl und ehrlich gehalten/ inmassen sie auch hinführo thun soll und will &c. Conscripta fuit illa dispositio anno 1553. & ab Antonio Comite & ejus filiis subscripta. Ibidem f. 147. seq. additur copia Schreibens an die Römische Kayserliche Majestät der Wetterauischen Correspondenz-Graffen/ wieder Hans Otten genandt von Ysenburg/ desselben angemahnten Gräfflichen Tittel betreffend. Ubi notabilia sunt hæc verba: Was massen einer Hans Otto von Ysenburg/ daher genant/ daß er von &c. Antonio Graffen zu Ysenburg &c. aus einer bey sich eine Zeitlang gehalten Concubin, eines Ysenburgschen Bauren und Leibs angehörigen Tochter erzeugt/ unerachtet er &c. die Graffen von Ysenburg &c. in Reden und Schreiben seine gnädige Herren in Unterthänigkeit genandt/ auch an ihrer Liebden Rätthe und Diener anderer Gestalt nicht als andere der Herrschafft gemeine Unterthanen geschrieben &c. jedoch sich nicht geschweuet vor etlichen wenigen Jahren erstlich bey &c. dem Cammer-Verichte &c. sich vor einen gebornen Grafen von Ysenburg &c. anzugeben und nunmehr anfangen soll hey des &c. Landgraffen zu Hessen Hoffhaltung und anderswo nicht allein sich selbst/ sondern auch/ als er neulich an eines von Adel Tochter sich verheyrahet/ derselben den Gräfflichen-Titel und prædicat &c. tribuiren und geben zu lassen &c. Scriptæ autem sunt istæ litteræ Anno 1608.

§. XXXII.

*Paulo post
concupinatus
in concilio
Tridentino
prohibitus*

Paulo post in Concilio Tridentino 1563. Concupinatus iterum prohibitus fuit, a) & mox anno 1556. Papa Pius V. executoriales literas intuitu concupinatariorum publicavit. b) Circa quæ tempo-

ra

ra etiam famigeratissimus Jctus Franciscus Hot-
 manus, vel primus vel inter primos ex Jctis, qui ^{a Francisco}
 humanioribus literis operam dederant, quæstio- ^{Hotomanno}
 nem illam: an Christianis concubinas habere liceat, ^{oppugnatus.}
 tractavit, ac negativam defendit. c)

a) Vide Petri Suavis *historiam Concilii Tridentini lib. 8. p. 708.* & Sfortiæ Pallavicini *Historiam ejusdem concilii lib. 23. cap. 8. fol. 275.* qui verba decreti integra posuit. Adjiciemus saltem id in summam contractum ex Petro Suavi. *Contra concubinos (tam solutos quam uxoratos) statere, ut si ter admoniti concubinas non ejecerint, excommunicentur. Quod si per annum in concubinato permanserint, contra eos ab ordinario severe procedatur. Concubine, si ter admonita non paruerint, graviter puniantur, & extra oppidum vel diæcesin, si id ejusdem ordinariis videbitur, invocato, si opus fuerit, brachio seculari, ejiciantur. Neque tamen proëmium huius decreti omittendum, uti refert Pallavicinus. Grave peccatum est, homines solutos concubinas habere, gravissimum vero, & in hujus magni sacramenti singularem contentum admisum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, ac audere, eas quandoque domi, etiam cum uxoribus, alere & retinere. Porro notat Petrus Suavis p. 714. Ordinationem contra concubinos per annum in excommunicatione perseverantes improbant, (Galli) ut ab Ecclesiasticis puniantur. Nam panarum Ecclesiasticarum extremam, ultimam & maximam, secundum doctrinam omnium Patrum, esse excommunicationem. Itaque illam transgredi velle, esse, in potestatem temporalem invadere, tantoque magis, quod ipsi facultatem sibi arrogant, concubinas e civitatibus ejiciendi, secularem potestatem ludum facientes illa clausula: invo-*

cato, si opus fuerit, brachio seculari, quod perinde est, ac si affirmetur, via ordinaria Ecclesiasticos exterminium istud concubinarum exequi posse. Huic observationi in se justissimæ, quod opponeret Pallavicinus, in fine cap. 9. p. 279. nihil habuit, præter exemplum magis dubii juris, ab Inquisitorum Ecclesiasticorum potestate desumptum, de quo quid sentiendum sit, facile patebit ex dissertatione Dn. Præsid. de origine processus inquisitorii §. 48. ad §. 55.

b) Vid. septimum Decretalium lib. 5. tit. 16. cap. 2. ubi postquam Papa crimen sodomiticum tam in Clericis quam Laicis severe vindicandum jusserat, subjungit, *Monemus propterea omnes locorum ordinarios & in veritate sanctæ obedientiæ eis præcipimus, ut statuta Tridentini concilii contra concubenarios, tam clericos, quam laicos, edita distincte faciant observari, reddituri Deo, ac nobis, si id omiserint, rationem.* Cur hoc monitorio vel excitatorio opus fuerit, facile patebit, si repetas jam superius annotata ad §. 28.

c) De spuris & legitimatione cap. ult. Rationibus illis utitur. 1.) quod Paulus leges Ecclesiis describens statuat, ut quisque scortationis causa uxorem ducat, & 2.) quoties de maris & foeminæ conjunctione præcepta det, diserte maritos & uxores nominet: 3.) quod Leo prohibens concubinatum præclara illa ratione utatur, de aqua lutulenta non quaerenda, cum eam e fonte ipso haurire possis: 4.) quod ejus exemplum secutus Constantinus Porphyrogeneta constituerit, ut apud Christianos nullum discrimen inter concubinatum & scortationem putaretur, teste Harmenop. lib. 4. c. 7. Cæterum an rationes istæ Hotmani sint sufficientes, patebit ex notatis supra ad §. 17. lit. e. Constat autem, Franciscum Hotmanum mortuum esse anno 1590. quo anno vero istum tracta-

tracta-

tractatum scripserit, non constat. Ante concilium Tridentinum id factum esse verosimile est, quod ejus non mentionem faciat Hotmannus.

§. XXXIII.

Postea etiam in ordinat. Politica Francof. anno 1577. renovata, eadem, quæ supra retulimus, de concubinato repetuntur.

Et in ordinat. polit. 1577. prohibito repetita.

In tit. 16. von leichtfertiger Beywohnung. Eadem hic sunt verba, quæ jam supra ad §. 29. ex ordin. polit. 1533. retulimus, nisi quod verba: auch der öffentliche Ehebruch &c. usque ad verba: Ursach giebt/ hic sint omis-
sa, & ratione adulterorum ac lenocinii peculiaris & distinctior pœna in dict. tit. 16. peculiaribus paragraphis sit sancita.

§. XXXIV.

Et ab illo tempore Theologi pariter & Jcti Lutherani constanter responderunt, concubinatum, etiam unius cum una, etiam non uxorati cum soluta, non esse permittendum, tantum abest, ut iterum in rempublicam Christianam introducatur.

Ab illo tempore concubinatus apud nos illicitus.

Vide consilia Wittenbergensia Part. 4. f. 23. seq. Consilia Dedekenni Volum. III. lib. 1. Sect. 3. a f. 34. ad f. 41. Kœnig. Cas conscient. cap. 6. de sacra cœna casu 13. Carpzov. Jurispr. Consist. lib. 2. def. 237.

§. XXXV.

Sed cui usui, inquis, hæc omnia? sufficit studioso juris, ut sciat, concubinatum esse illicitum & apud nos prohibitum. Verum facilis est responsio. Interest studiosi juris & multo magis Jcti, ne Rabula fiat aut Legulejus, (a) ut genuinas legum ratio-

usus dissertationis presentis.

ratio-

rationes indaget, easque a spuriiis aut minus solidis
 secernat. b) Interest Jcti, ut tandem aliquando con-
 fusissima doctrina de matrimonio a confusione illa
 liberetur. c) Interest Jcti, ut in quæstione, an in
 Republica Christiana tolerari possit, aut iterum in-
 troduci debeat concubinatus unius cum una, reje-
 ctis insufficientibus rationibus, hæctenus tantum
 non ubique adductis, d) alias genuinas & eviden-
 tes substituatur. e) Interest cujuslibet Christiani sana
 ratione utentis, f) ne dissentientes, g) aut etiam
 alterius populi res judicatæ, h) vel mores a nostris
 intuitu concubinatus discrepantes, i) ausu Pedan-
 tico, ex rationibus, sub quibus latent arcana politica
 Cleri papalis, ut impii & profani, vel tucatæ pie-
 tatis suspiriis, k) vel affectato imperio magistra-
 tus civilis, tanquam pro tribunali condemnentur.
 Alios usus ut iam taceam.

- a) Rabulæ de sola praxi sunt solliciti, rationes legum &
 praxeos non curant. Legulej rationes legum cre-
 pant, & rationes rationum, quas videlicet sine judicio
 ex aliis autoribus collegerunt, non curantes, utrum
 rationes quid in recessu habeant, modo autoritate ali-
 orum sint roboratæ.
- b) Jcti officium est, interpretari leges, easque applica-
 re ad negotia in societate civili obvenientia. Inter
 primaria media genuinæ interpretationis est præci-
 puum, ratio legis, sive de interpretatione declarati-
 va, sive de extensiva, sive de restrictiva sermo sit.
 Falsa supposita ratione legis, inanis etiam necesse
 est ut sequatur applicatio.
- c) Confusissimam esse doctrinam de matrimonio, etiam
 apud

S. 65-68

Zw. Misa.

37 u. 38

apud protestantes jam alibi docuit Dn. Præses, de pa-
ctis futurorum sponsaliorum lib. 1.

d) Scilicet ubique utramque fere paginam faciunt, omnem concubitum extra matrimonium esse scortationem, concubinatum olim quidem non fuisse actum libidinosum, sed hodie esse meram scortationem, & similes. De quibus, uti hætenus passim mentem nostram aperuimus, ita tandem aliquando pudore suffundi deberent eruditi inter Protestantes, pro rationibus istis tanquam si articuli fidei essent, pugnantes, postquam ex ipsis pontificiis doctoribus cordatiores eorum imbecillitatem vel agnoscunt diserte, vel certe non obscure in sola auctoritate Ecclesiæ hic refugium quærunt. Exemplo sit Gonzalez Tellez, qui *ad cap. 6. de cohab. Cler. & mul. & ad cap. 20. de sponsal.* utrobique id agit, ut concubinatus turpitudinem doceat, & tamen *ad d. cap. 6. f. 72.* fatetur, rationem, quod nulla sit legitima conjunctio extra matrimonium, petere principium, & alteram, quod in concubinato non sit votum procreandorum liberorum, sed explendæ libidinis, nisi sola confessione Augustini, qui in libris confessionum de suo concubinato ante baptismum id confiteatur, & *f. 74.* pariter fatetur, quod jure divino concubinatus sit prohibitus, sibi non tam persuaderi per auctoritates Jureconsultorum aut Canonistarum *ibid. citatorum*, quam propter auctoritatem concilii Basileensis, quod expresse hoc asserat, Concubinatum ad fornicationem jure divino prohibitam, pertinere &c. Pariter & *ad d. cap. 20. f. 45.* ad auctoritatem SS. Patrum & Concilii Tridentini provocat.

e) Ostendamus saltem per indicem præcipuas. 1) Non omnia apud omnes esse honesta vel turpia. & quemlibet bonum civem debere sequi mores sui populi:
I hinc

hinc, quamvis apud Hebræos & Romanos concubina-
 tus fuerit licitus & honestus, cessantibus tamen apud
 nos rationibus status Hebraici & Romani, posse eum
 apud nos etiam esse inhonestum & turpem. Conf.
 ad illustrationem hujus rationis ea quæ disseruit Dn.
Præses de potest. Legisl. stat. imp. contr. jus. comm. §.
33. seq. 2.) Concubinatum ad matrimonium relatum
 etsi non sit scortatio, tamen esse statum imperfectio-
 rem matrimonio, secundum mores omnium genti-
 um, nec apud ullas gentes dubium esse, quin sæpe
 vagæ libidinis studium sub concubinato pallietur.
 3.) Nullam ostendi posse vel verosimilem rationem,
 cur in Republica Christiana iterum post abrogatio-
 nem debeat introduci Concubinatus. Non favorem
 juvenum, cito nimis de conjunctione cum sexu fœ-
 mineo cogitantium, qui v. g. in scholis vel Academiis
 nupturiunt, antequam ad personam patrisfamilias
 decore sustinendam sint apti. Non favorem ad ul-
 torum aut viduorum, eo prætextu utentium, se esse
 impares ad sustinenda onera matrimonii pro dignita-
 te justæ uxoris, aut se nolle liberis prioris matrimo-
 nii novercam superinducere. Nam his apud nos ho-
 die consultum est per matrimonium ad morganati-
 cam, quod a concubinato Romanorum, aut eo, cujus
supra §. 71. mentionem fecimus, saltem in eo differt,
 quod hic accedat benedictio sacerdotalis, & libertas
 dimittendi talem uxorem sit adempta. Vel etiam, si
 viri non sint in dignitate illustri constituti, adeoque
 horum intuitu non sit receptum matrimonium ad
 morganaticam, his tamen non difficile erit invenire
 uxores, quæ non desiderent sustentationem, eorum
 patrimonium excedentem. Adde, quod plerumque
 ab iis, qui libertatem repudiandi concubinam præ-
 lubitu, tanquam favorem insignem æstimant, concubi-

cubinatus pro pallianda vaga libidine appetatur, qui adeo parum digni sunt, ut iis leges succurrant &c.

f) Nam & id inter arcana politica Papatus est referendum, quod svadeant, in casibus conscientiae vel interpretandis sacris literis, abjiciendam esse rectam rationem, & solam vel praecipuam fiduciam in autoritate Ecclesiae esse ponendam.

g) V. g. qui statuunt, concubinatum in se spectatum & citra abusum, non repugnare juri naturae. Conf., supra dicta ad §. 3. lit. b. Schilter. *manud. ad philos. moral. cap. 4. §. 39. & cap. 6. §. 18.* Plures ex Glossatoribus, qui agnoverunt, concubinatum non repugnare juri naturae, citat. (quamvis dissentiens) Gonzalez Tellez *ad d. cap. 6. d. cobab. cleric. & mul. tom. 3. p. 74.*

h) Ita Annæus Robertus refert *ver. judic. lib. 2. cap. 14.* in Gallia 1584. judicatum esse, donationem vel omnium vel maximae partis bonorum a patre vivo filio ex concubina nato factam valere. Idem *ibid. cap. 17.* ostendit *anno 1592.* judicatum esse, filiam ex matre genitam, quam pater justo matrimonio per benedictionem sacerdotalem non consummato sibi junxerat, sed saltem apud acta saepius testatus fuerat, quod eam pro uxore legitima habuerit, nec alia conditione cum ea rem habuerit, esse filiam legitimam, Utrobique multa immiscentur, quae haecenus a nobis deducta non parum illustrabunt.

i) Ita ipse Gonzalez Tellez *ad cap. 20. de sponsal. T. 4. f. 46.* refert. in Hispania modo concubinatum Laicorum fuisse permissum, modo prohibitum. Ita Brukner. *decis. matrim. cap. 13. n. 16.* ex Caccialupo narrat, quod in partibus orientalibus Christiani existentes inter Saracenos, cum non possint, nisi cum periculo vitae, coire cum mulieribus Saracenis, contra-

hant matrimonium cum Christianis mulieribus ibi
 existentibus, coram Consule Venetorum ibi existen-
 te, ita ut vir det mulieri certam dotem parvam, & ut
 possit illam licite retinere in illis partibus, donec ipsi
 placeat, & ad libitum repudiare, dummodo mulieri
 dicta dos remaneat. Tale matrimonium temporale
 nihil aliud est quam concubinatus. Ita ex commu-
 ni errore Jus Justinianeum notari solet ob permillum
 concubinatum, & ab ejus admiratoribus quibusdam
 misere defendi, quasi non permiserit, sed toleraverit.
 k) Ita Huberus refert *ad L. lul. de adulteriis §. 4.* talia su-
 spiria, querelas & obtestationes adversus magistra-
 tum, adulteras nonnisi multa pecuniaria, non vero
 poena capitali punire volentem.

FINIS.

digitalisiert misc. 37 PPN: 325721194

SLUB DRESDEN

3 1475573

Coll. diss. B. 8A, misc. A

